

Medijsko praćenje humanitarnih akcija - između senzibiliziranja javnosti i kršenja dječjih prava

Mesić, Dora

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:459126>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

Sveučilište Sjever

Završni rad br. 65/NOV/2017

Medijsko praćenje humanitarnih akcija – između senzibiliziranja javnosti i kršenja dječjih prava

Dora Mesić, 0506/336

Sveučilište Sjever

Odjel za novinarstvo

Završni rad br. 65/NOV/2017

Medijsko praćenje humanitarnih akcija – između senzibiliziranja javnosti i kršenja dječjih prava

Studentica

Dora Mesić, 0506/336

Mentorica

Lidija Dujčić, doc. dr. sc.

Koprivnica, lipanj 2017. godine

Predgovor

Prava djece na globalnoj razini počela su se priznavati tek u 20. stoljeću. Rezultat je to shvaćanja kako su djeca vrlo osjetljiva društvena skupina, potpuno ovisna o skrbi odraslih, ali ne i pod njihovom vlašću. Država, zakonom ustanovljene posebne institucije, roditelji, skrbnici, medijski djelatnici i svatko tko djeluje u javnom prostoru mora promicati i štiti prava djece. Obveza je to koju im nameće nacionalno zakonodavstvo, ponajprije Ustav kao najviši pravni akt u Republici Hrvatskoj i mnogi niži zakonski i drugi propisi. Ujedno, takva obveza proizlazi i iz međunarodnih dokumenata kojih je Hrvatska potpisnica i koji imaju jaču pravnu snagu od unutarnjeg prava Republike Hrvatske. U kontekstu medija, posebice se naglašava obveza zaštite identiteta djeteta u izvještavanju, njegove privatnosti, osobnog i obiteljskog života, dostojanstva i časti. Svakodnevno smo svjedoci da mnogi mediji ne poštuju ta prava. Time ne samo da krše nacionalne i međunarodne propise, već krše i etička pravila u obavljanju profesionalne djelatnosti koja im propisuje Kodeks časti Hrvatskog novinarskog društva.

Međutim, postoje situacije u kojima je prijeko potrebno, radi ostvarenja prava djeteta i njegove dobrobiti, kršiti neka štice prava. Situacije su to, primjerice, prikupljanja humanitarne pomoći za bolesnu djecu ili pomoći u potrazi za nestalim djetetom i medijskom izvještavanju koje prati takve akcije. Otkriva se tada identitet djeteta, pojedinosti iz obiteljskog ili privatnog života, moguće i pojedinosti iz medicinske dokumentacije i slično. Medijski djelatnici u takvom su izvještavanju ograničeni onim najnužnijim kršenjem dječjih prava kako bi ostvarili zadani cilj. U svakom konkretnom slučaju moraju iznova prosuđivati gdje je granica koja se ne smije prijeći.

Osim poštivanja zakonskih propisa i etičkih načela, medijski djelatnici u svom radu moraju poštivati i standarde profesionalnog novinarstva – istinitost, točnost, poštenje, uravnoteženost i nepristranost. Pojavom novim medija, posebice interneta koji pruža neograničene mogućnosti objave sadržaja, suočeni smo s poplavom sadržaja u kojima se ti standardi ne poštuju. Objavljuju se neprovjerene i često netočne informacije, tekstovi nisu potpisani imenom autora, otvoreno zagovaraju jednu stranu priče, izostavljaju se bitne činjenice... Nabrajati se može unedogled. Razlozi zašto je tome tako, između ostalog, leže u zahtjevu da se informacije objavljuju odmah po događaju pa se članci uglavnom pišu u utrci s vremenom, ali i u činjenici što je sve veći broj autora koji nisu profesionalni novinari.

Sažetak

Mediji u svom izvještavanju moraju štiti temeljna ljudska prava svakog čovjeka. Posebno se to odnosi na djecu koja pripadaju osjetljivim društvenima skupinama. Njihova prava u Republici Hrvatskoj zaštićena su međunarodnim dokumentima kojih je Hrvatska potpisnica, posebice Konvencijom o pravima djeteta, i nacionalnim zakonima kojima se ponajprije štiti pravo na zaštitu privatnosti, dostojanstva i časti svakog djeteta u medijskom izvještavanju. Ovaj završni rad komparativnom analizom medijskog sadržaja najčitanijeg portala Podravine i Prigorja Epodravina.hr i jednog od najčitanijih nacionalnih portala Vecernji.hr analizira u kojoj se mjeri krše dječja prava u izvještavanju o humanitarnim akcijama u kojima se prikuplja novac za liječenje bolesne djece. Analiza se vrši na temelju 24 objavljena članka na Epodravina.hr u vremenskom razdoblju od rujna 2014. godine do siječnja 2016. godine i 13 objavljenih članaka na Vecernji.hr u vremenskom razdoblju od rujna do prosinca 2014. godine kojima se izvještava o humanitarnoj akciji za liječenje Marijete Bugarin, bolesne djevojčice iz Koprivnice. Rad analizira i poštivanje standarda profesionalnog novinarstva kao i korištenje prednosti *online* medija u izvještavanju. Istraživanje je pokazalo nepoštivanje standarda profesionalnog novinarstva u podjednakoj mjeri i kod regionalnog i kod lokalnog portala. Ujedno, pokazalo je da nacionalni portal u većoj mjeri koristi prednosti *online* medija, posebice povezivanje poveznicama na ranije objavljeni *online* sadržaj i interaktivnost s čitateljima. S obzirom na to da izvještavanje o humanitarnim akcijama ovakve vrste ima zadatak senzibilizirati javnost i potaknuti je na pružanje pomoći, nužno je otkrivanje identiteta djeteta i pojedinosti iz medicinske dokumentacije. Time se svakako krše prava djeteta, ali opravdano i za njegovu dobrobit. Istraživanjem je pronađen samo jedan primjer neopravdanog i prekomjernog kršenja dječjih prava i to na nacionalnom portalu.

Ključne riječi: kršenje dječjih prava, humanitarne akcije, standardi profesionalnog novinarstva, obilježja *online* medija, Marijeta Bugarin

Popis korištenih kratica

UN	Ujedinjeni narodi
ZM	Zakon o medijima
ZEM	Zakon o elektroničkim medijima
KZ	Kazneni zakon
Ustav RH	Ustav Republike Hrvatske
Kodeks	Kodeks časti Hrvatskog novinarskog društva
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
VL	Portal Večernjeg lista (www.vecernji.hr)
EP	Portal Epodravina (www.epodravina.hr)
SAD	Sjedinjene Američke Države
Udruga	Udruga obitelji Volim život

Sadržaj

1.	Uvod.....	1
2.	Pravni aspekti zaštite dječjih prava.....	3
2.1.	Međunarodni dokumenti u zaštiti dječjih prava.....	3
2.2.	Propisi Republike Hrvatske u zaštiti dječjih prava	5
3.	Etički aspekti zaštite dječjih prava.....	8
3.1.	Kodeks časti Hrvatskog novinarskog društva	9
3.2.	Neetično izvještavanje u humanitarnim akcijama za prikupljanje pomoći djeci	10
3.3.	Potreba za samoregulacijom struke.....	12
4.	Kršenje dječjih prava u medijskom izvještavanju	14
4.1.	Zaštita privatnosti	14
4.2.	Pravobranitelj za djecu – preporuke	15
4.3.	Kršenje dječjih prava u službi izazivanja emotivne reakcije javnosti.....	18
5.	Humanitarne akcije u medijima – slučaj Marijete Bugarin	21
5.1.	Standardi profesionalnog novinarstva	21
5.2.	Obilježja <i>online</i> medija	23
5.3.	Analiza medijskog izvještavanja o Marijeti Bugarin	24
5.3.1.	Epodravina.hr	24
5.3.2.	Vecernji.hr	32
5.3.3.	Sličnosti i razlike regionalnog i nacionalnog portala.....	39
6.	Zaključak.....	42
7.	Literatura.....	45

1. Uvod

Ovaj završni rad bavi se problemom kršenja dječjih prava u medijskom izvještavanju, posebice u izvještavanju o humanitarnim akcijama kojima se prikuplja novac za potrebe liječenja teško bolesne djece. Usporedno s naglim porastom broja priznatih prava djece i sve većom kvalitetom njihove zaštite, rasle su i mogućnosti njihova kršenja. Prvenstveno se misli na razvoj novih medija, posebice interneta i ograničenoj mogućnosti kontrole sadržaja koji se objavljuje.

Svrha ovog rada jest istražiti i analizirati nacionalne i međunarodne pravne propise kojima se osigurava zaštita dječjih prava i kojima se ona svrstavaju među najviše vrijednosti suvremenog društva. Ujedno, istražuje se učestalost njihova kršenja u medijskom izvještavanju, posebice u slučajevima kada se to čini u najboljem interesu djeteta. Humanitarne akcije u medijima svakako pripadaju takvoj vrsti izvještavanja, u njima se bez iznimke krše dječja prava, ponajprije pravo na zaštitu privatnosti i identiteta djeteta. Radom se analizira prelazi li se granica onog nužnog kršenja dječjih prava radi senzibiliziranja javnosti i poticanja građana i institucija na pružanje pomoći. Isto tako, istražuje se poštivanje standarda profesionalnog novinarstva u izvještavanju, s posebnim osvrtom na korištenje prednosti *online* medija.

Cilj rada jest ukazati na važnost poštivanja zakonskih propisa kojima se štite dječja prava i na važnost jače kontrole medija u tom kontekstu. Ujedno, želi se naglasiti važnost poštivanja etičkih načela u izvještavanju te potrebu za samoregulacijom struke.

Prvi dio rada uvodi nas u pravne aspekte zaštite dječjih prava, posebice kroz sve jače međunarodno pravo. Kao temeljni takav dokument istaknuta je Konvencija o pravima djeteta koja je nadređena hrvatskom zakonodavstvu. Od nacionalnih propisa koji uređuju to pitanje istaknuti su – Zakon o medijima, Zakon o elektroničkim medijima, Prekršajni i Kazneni zakon, Zakon o sudovima za mladež, Zakon o obveznim odnosima i Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji.

Drugi dio rada razmatra etičke aspekte medijskog izvještavanja općenito i u kontekstu izvještavanja o djeci, s posebnim osvrtom na propise Kodeksa časti Hrvatskog novinarskog društva. Rad potom dublje zalazi u analiziranje pojedinih šticećenih dječjih prava, posebice prava na privatnost, te ulogu i preporuke Pravobranitelja za djecu u zaštiti tih prava. Ujedno, proučavaju se i medijske strategije kojima se izazivaju emotivne reakcije javnosti.

Posljednji dio rada istražuje medijsko izvještavanje o humanitarnim akcijama na primjeru Marijete Bugarin, bolesne djevojčice iz Koprivnice za čije se liječenje pomoć prikupljala tijekom 2014. godine. Komparativnom analizom medijskog sadržaja najposjećenijeg lokalnog portala Podravine i Prigorja Epodravina.hr i jednog od najposjećenijih nacionalnih portala Vecernji.hr istraživalo se u kojoj se mjeri u takvom izvještavanju krše dječja prava i na koji način. Jednako tako, istraživalo se poštuju li mediji istinitost, točnost, poštenje, nepristranost i uravnoteženost

kao profesionalne standarde u izvještavanju. Analizirala se i razlika lokalnog i nacionalnog portala u korištenju prednosti koje *online* mediji pružaju u odnosu na klasične medije, posebice neposrednost, interaktivnost, multimedijalnost, nelinearnost, arhiviranost i povezivanje poveznicama. Istraživanjem su obuhvaćena 24 članka objavljena na portalu Epodravina.hr u vremenskom razdoblju od rujna 2014. godine do siječnja 2016. godine i 13 članaka objavljenih na portalu Vecernji.hr u vremenskom razdoblju od rujna do prosinca 2014. godine.

2. Pravni aspekti zaštite dječjih prava

S punim pravom možemo konstatirati da je 20. stoljeće bilo stoljeće u kojem su prava djece na globalnoj razini priznata u do tada nezamislivim razmjerima. Za razliku od prethodnih stoljeća kada se na djecu gledalo kao na objekte pod vlašću odraslih, u pojedinim periodima razvoja društva bila su i u potpunosti obespravljena, da bi u 20. stoljeću priznata prava djece, kakvoćom i količinom, dosegla najvišu razinu. Kvaliteta zaštite tih prava umnogome se razlikuje diljem svijeta.

„Djeca posjeduju ljudsko dostojanstvo jer su ljudi, prava im pripadaju *per se*, nitko ih njima ne dodjeljuje, poklanja, pa onda niti ne smije uskratiti“ (Hrabar 2016: 25), navodi u knjizi *Prava djece* Dubravka Hrabar, predstojnica Katedre za obiteljsko pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu. Djeca svakako pripadaju među ugrožene skupine društva, prvenstveno zbog svoje ovisnosti o odraslima. Ona su tjelesno i emocionalno nezrela i nisu u stanju sama se izboriti za svoja prava i očuvati ih. Njihove su želje, potrebe ili interesi specifični i razlikuju se od potreba odraslih članova društva. Stoga se prava koja im po logici stvari pripadaju kao ljudima, uobličuju u pravnu normu. Na koji će se način to ostvariti, ovisi o nacionalnom zakonodavstvu svake države, ali svakako i o sve jačem međunarodnom pravu, nadređenom nacionalnom zakonodavstvu. Ono je okosnica zaštite dječjih prava na globalnom nivou, ali i nit vodilja u donošenju propisa pojedine države.

2.1. Međunarodni dokumenti u zaštiti dječjih prava

„Kroz razvoj međunarodnog javnog prava i međunarodnih ugovora možemo pratiti i stupnjeviti razvoj međunarodne zaštite djece i rast njihovih prava. U početku su djeca kroz međunarodne dokumente bila zaštićena samo parcijalno (pojedine situacije djece u društvu) i na razini proklamiranja poželjnog ponašanja, što sve govori o nesustavnom uređenju prava djece.“ (Hrabar 2016: 25)

Situacija se mijenja, kako je već napomenuto, početkom 20. stoljeća. Priznavanje prava djece odvijalo se ne samo u obliku međunarodnih dokumenata koji uređuju isključivo pitanja prava djece, već i onih koji uređuju pitanja na razini sveukupnog društva. Tako su prava djece regulirana u okviru, primjerice, Konvencije o ropstvu iz 1926. godine, Konvencije o pravnom položaju izbjeglica iz 1951. godine, Konvencije o pravnom položaju osoba bez državljanstva iz 1954. godine ili Konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije. Ovdje svakako treba spomenuti Opću deklaraciju o pravima čovjeka koja je u okviru Ujedinjenih naroda (u daljnjem

tekstu UN) donesena 1948. godine, a koja djeci osigurava pravo na slobodu i jednakost po rođenju, jednakost pred zakonom, sudsku zaštitu i još mnoga prava.

Ne umanjujući značaj gore navedenih dokumenata, pravi se pomak prema međunarodnom priznavanju dječjih prava dogodio upravo donošenjem međunarodnih dokumenata kojima se reguliraju isključivo prava djece. Jedan od njih je i Ženevska deklaracija o pravima djeteta iz 1924. godine kojom se, između ostalog, promiče pravo djeteta na tjelesni i duhovni razvoj, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, zaštitu od iskorištavanja i tako dalje. Drugi bitan dokument je Deklaracija o pravima djeteta iz 1959. godine, koja sveobuhvatnije štiti dječja prava, donosi orijentir kako roditeljima, tako i državi u omogućavanju sretnog djetinjstva svakom djetetu. Za potrebe ovog završnog rada, u kontekstu problematike medijskog izvješćivanja o djeci, bitno je spomenuti još i Standardna minimalna pravila UN-a za primjenu sudskih postupaka prema maloljetnicima iz 1985. godine, tzv. Pekinška pravila. Njima se štiti privatni život maloljetnika i pokušava izbjeći šteta koja bi nastala objavom identiteta maloljetnika u medijima i pretjeranim publicitetom.

Svakako najvažniji, temeljni i sustavni međunarodni dokument koji regulira prava djece jest UN-ova Konvencija o pravima djeteta usvojena 20. studenog 1989. godine, a koja je stupila na snagu 2. rujna 1990. godine.¹ Konvenciju su ratificirale sve države svijeta, a Republika Hrvatska stranka je od 6. listopada 1991. godine.² Uz Konvenciju doneseno je i niz specijaliziranih protokola, primjerice Fakultativni protokol o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, koji dodatno štite prava djece. S pravne strane najvažnije je naglasiti da Konvencija ima nadzakonsku snagu, iznad je pravnog poretka Republike Hrvatske i primjenjuje se uvijek kada neko pravo djeteta nije regulirano nacionalnim pravom ili je regulirano suprotno odredbama Konvencije. Zemlje članice obavezne su svakih pet godina podnositi UN-ovom Odboru za prava djece izvješće o stanju prava djece na svojem teritoriju. Na temelju takvih izvješća Odbor odlučuje o eventualnim nepravilnostima te daje preporuke koje su obvezujuće za državu na koju se odnose.

Konvencija definira da se djetetom smatra „ljudsko biće mlađe od 18 godina, osim ako se prema zakonu primjenjivom na dijete punoljetnost ne stječe ranije“³. „Konvencija je jedinstvena po tome jer na sveobuhvatan način osigurava djeci građanska, politička, ekonomska, socijalna i

¹ Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, broj 15/1990.

² Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 12/1993.

³ Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, broj 15/1990, čl. 1.

kulturna prava; univerzalna je jer se primjenjuje na svu djecu, u svim situacijama, u gotovo cijeloj zajednici naroda; bezuvjetna je jer zahtjeva od svih država, neovisno o njihovom bogatstvu, da poduzmu aktivnosti vezane uz zaštitu prava djeteta (...).“ (Hrabar 2016: 28) U kontekstu ovog rada treba istaknuti osobna prava koja Konvencija štiti, prije svega pravo na čuvanje osobnosti, zdravstvene zaštite i zaštite privatnosti. Posebni naponi uloženi su da se promijeni odnos prema djeci u medijima. Nalaže se svima, tako i medijima, da bez izuzetka moraju djelovati u interesu djeteta. Medijske objave, u najmanju ruku, ne bi smjele ići na štetu djece, a mora im se osigurati i sudjelovanje u medijima, oblikovanje i izražavanje osobnog mišljenja u bilo kojoj formi, s naglaskom na zaštitu privatnosti. To su vrhunski zahtjevi Konvencije, ali nerijetko zanemarivani u hrvatskom medijskom prostoru. (Zgrabljic Rotar 2009: 35)

2.2. Propisi Republike Hrvatske u zaštiti dječjih prava

Hrvatski pravni poredak štiti prava djece u velikom broju zakona i nižih propisa. Odredbe koje se neposredno odnose na odnos medija prema djeci možemo naći u Zakonu o medijima (u daljem tekstu ZM), Zakonu o elektroničkim medijima (u daljnjem tekstu ZEM), Zakonu o Hrvatskoj radioteleviziji, Prekršajnom zakonu, Kaznenom zakonu (u daljnjem tekstu KZ), Zakonu o sudovima za mladež i Zakonu o obveznim odnosima.

Ustav Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu Ustav RH), kao najviši pravni akt u Republici Hrvatskoj, jednako tako štiti dječja prava, između ostalog i, u medijima često kršeno, pravo djeteta na privatnost. Očituje se to u odredbama koje jamče pravo na slobodu izražavanja, zaštitu osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti, potom prava na dostojanstven život, s posebno naglašenom ulogom koju u tom procesu ima država, ali i prava na skladan razvoj osobnosti s naglaskom na roditeljsku ulogu u osiguranju tog prava.⁴ Ustavna odredba koja jamči slobodu izražavanja mišljenja, uključujući i slobodu izražavanja u medijima koji su dužni dati javnosti informaciju, može doći u sukob s odredbom o zaštiti dostojanstva, časti ili obiteljskog život. Postavlja se pitanje može li se to negativno odraziti na zaštitu dječjih prava u medijima? Pristupanjem Konvenciji o pravima djeteta, Hrvatska se obvezala dobrobiti djeteta dati prednost u svim situacijama pa tako nema spora koje od ovih prava se mora više štititi – niti jedno pravo nije iznad prava djeteta i uvijek se, osim ako suprotno nije u njegovom interesu, mora štititi,

⁴ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14., čl. 38, 35, 63, 64, 65.

posebice u medijskoj komunikaciji. Niti jedan javni interes nije i ne može biti iznad prava djeteta.

Teško je u medijskom prostoru postići balans. ZM prvenstveno jamči slobodu medija, ali i privatnost, dostojanstvo, ugled i čast svake osobe, osobito djece. Jednako tako zabranjuje „objavljivanje informacija kojima se otkriva identitet djeteta, ukoliko se time ugrožava dobrobit djeteta“⁵. Predmet interesa ovog završnog rada ponajprije su *online* mediji, koji prema ZEM pripadaju elektroničkim publikacijama. One su definirane kao „urednički oblikovani programski sadržaji koji se objavljuje dnevno ili periodično putem interneta od strane pružatelja elektroničkih publikacija u svrhu javnog informiranja i obrazovanja“⁶. S obzirom na to da istim zakonom nisu jasno definirani pružatelji elektroničkih publikacija, konzultiranjem ZM dade se razlučiti da to nisu razne društvene mreže poput *Facebooka*, ali svakako jesu *online* portali, čijom analizom će se rad u istraživačkom dijelu više baviti.

ZEM posebno se osvrće na medijsko izvještavanje o svim oblicima nasilja u kojem su sudjelovala djeca, bilo kao žrtve, počinitelji ili je dijete pokušalo samoubojstvo. Zabranjuje se medijima da otkriju identitet tog djeteta ili informacije iz djetetovog privatnog života. Odnosi se to, naravno, i na objavljivanje informacija poput identiteta članova obitelji, dakle onih informacija po kojima se vrlo lako daje, posebice u malim sredinama, zaključiti o identitetu djeteta. Zakon nadopunjuje Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima⁷ koji nameće obvezu da se identitet djeteta zaštiti, primjerice, maskirnom fotografijom ili moduliranim tonom u slučaju audio ili audiovideo materijala.

Privatnost djeteta štiti i KZ Republike Hrvatske i to prijetnjom izvršenja zatvorske kazne od jedne godine onome „tko iznese ili prenese nešto iz osobnog ili obiteljskog života djeteta, protivno propisima objavi djetetovu fotografiju ili otkrije identitet djeteta, što je kod djeteta izazvalo uznemirenost (...) ili je na drugi način ugrozilo dobrobit djeteta“⁸. Za isto djelo Zakon predviđa još veću kaznu zatvora u trajanju od dvije godine ako se djelo počini „putem tiska, radija, televizije, računalnog sustava ili mreže“⁹. Ukoliko se radi o povredi u obavljanju profesionalne djelatnosti, kazna zatvora se uvećava još za godinu dana.

⁵ Zakon o medijima, Narodne novine, br. 59/04, 84/11, 81/13, čl. 16. st. 1.

⁶ Zakon o elektroničkim medijima, Narodne novine, br. 153/09, 84/11, 94/13, 136/13, čl. 2. st. 1.

⁷ Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima, Narodne novine, br. 28/15.

⁸ Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/2011, 144/2012, 56/15, 61/15, čl. 178. st. 1.

⁹ Ibid., čl. 178. st. 2.

Zakon o sudovima za mladež¹⁰ posebno štiti maloljetnike od publiciteta odredbama kojima se zabranjuje objavljivanje tijeka postupka u kojem sudjeluju maloljetnici, a odnosi se to na sve faze postupka. Ujedno se zabranjuje objava donesene odluke bez posebnog odobrenja nadležnog suda. Isto nalaže i Prekršajni zakon u odnosu na postupke koji se vode pred prekršajnim sudovima Republike Hrvatske.

U zaštiti djece u hrvatskom pravnom poretku vrlo je važna i uloga Pravobranitelja za djecu¹¹, kao zakonom utvrđenog posebnog zastupnika koji na razini cijele države štiti interese djece, a posebno kao „institucija koja prepoznaje i potiče znanstvene inicijative te kroz različite projekte okuplja sve zainteresirane društvene grupe i usmjerava njihovo djelovanje prema stvaranju zajedničke strategije kao platforme za razvoj medijskog zakonodavstva u interesu djece“. (Zgrabljic Rotar 2009: 41) Ured pravobranitelja i sam ima mogućnost prijavljivanja Novinarskom vijeću časti slučajeve medijskog izvještavanja u kojima smatra da je prekršen Kodeks časti Hrvatskog novinarskog društva (u daljnjem tekstu Kodeks), a može uputiti i upozorenje ili preporuku medijima kod kojih su uočene nepravilnosti u izvještavanju. Jednako tako može i Državnom odvjetništvu Republike Hrvatske predložiti da pokrene sudski postupak protiv nakladnika i glavnog urednika nekog medija ako smatra da je došlo do kršenja odredaba ZM ili nekog drugog zakona.

Prava djece svakako se štite i odredbama Kodeksa, o kojem će više riječi biti u narednom odlomku.

¹⁰ Zakon o sudovima za mladež, Narodne novine, br. 84/11, 143/12, 148/13, 56/15.

¹¹ Imenica „Pravobranitelj“ odnosi se na oba spola.

3. Etički aspekti zaštite dječjih prava

Veliki dio problema vezanih uz suvremenu komunikaciju u medijima odnosi se upravo na kršenje etičkih standarda, odnosno potrebu i nastojanje da se oni poštuju u većoj mjeri. Početna pretpostavka svakog etičkog ponašanja jest da je čovjek moralno biće te da će u svom djelovanju, posebno u obavljanju profesionalne djelatnosti, uvijek u svakom konkretnom slučaju iznova prosuđivati i usklađivati svoje djelovanje sa zahtjevima etike. Ovdje se novinari kao profesionalci suočavaju s iznimno teškom zadaćom. Načelno se svi slažu da trebaju izvještavati istinito, pošteno i nepristrano, ali u praksi nerijetko odstupaju od etičkih standarda. Hoće li objaviti eksplicitnu fotografiju smrtno stradalog čovjeka u prometnoj nesreći, hoće li majku bolesnog djeteta pitati kako se osjeća ili objaviti fotografiju vladinog dužnosnika uhvaćenog u bračnoj nevjeri? Hoće li novinari uskratiti informaciju od javnog interesa ako time štite privatnost pojedinca, posebice u medijskom izvještavanju u kojem sudjeluju djeca u bilo kojem svojstvu? Takve i slične dileme u svakom konkretnom slučaju novinari moraju ponovno prosuđivati. Najčešće odluke moraju donositi u trenucima najintenzivnijeg rada, u „rašomonijadi“ oprečnih informacija i, gotovo bez iznimke, u premalo vremena. „Novinari u obavljanju svakodnevnog posla procjenjuju na koji će način izvještavati o djeci. Nužno je da se upitaju: da li je opravdan interes javnosti da zna određenu informaciju, kakvi su motivi roditelja koji žele priču objaviti, te hoće li objavljivanje priče na bilo koji način naštetiti djetetu. Zatim trebaju djelovati u skladu s etičkim načelima struke i glasom vlastite savjesti.“ (Vlainić 2012: 37)

Posljednjih desetljeća razvoj komunikacijskih mogućnosti novim medijima dosegnuo je nezamislivu razinu. Prijenos informacija brži je nego ikada, ali još važnije – dostupniji nego ikada. Stoga opravdano možemo smatrati da je etično ponašanje u obavljanju profesionalne djelatnosti posebno važno za medijske djelatnike. Oni, osim što se nalaze na samoj granici između građana i društvenih, političkih, ekonomskih institucija, nesumnjivo su i ključni za prijenos kulturnih vrijednosti. Putokaz su za standarde ponašanja koje će prihvatiti društvo, ujedno i one etičke. Louis Alvin Day u svojoj knjizi *Etika u medijima* smatra da, želimo li da nam društvene norme budu moralni vodiči, sustav na kojem je izgrađena etika mora počivati na pet kriterija. Prvi je kriterij zajedničke vrijednosti jer da bismo kao društvo u cjelini poštivali etičke standarde, moramo se složiti oko onih normi koje svi prihvaćamo. Drugi je mudrost kod kojeg je posebno naglašeno da novinari prvenstveno moraju razumjeti događaj da bi mogli etično postupiti. Sljedeća dva kriterija su pravda i sloboda. Pravda zahtjeva postojanje jednakih standarda za sve i izvještavanje u skladu s onim što zaslužuje onaj o kojem se izvještava, a sloboda zahtjeva pravo izbora između dva ponašanja. Točnije, novinari moraju biti slobodni odlučiti kako će postupiti bez ikakvih vanjskih pritisaka. Najvažniji od svih kriterija jest

odgovornost za svoje postupke. Ta se odgovornost može ogledati u sudu javnog mnijenja, ali i odgovornosti prema nacionalnim zakonima ili etičkim kodeksima profesije. (Day 2004: 49)

Takvi kriteriji nalažu da novinari svaku informaciju koju objavljuju „provjeravaju najmanje iz dva izvora, da izbjegavaju pogrdne riječi i uvrede, da izbjegavaju novinarske oblike koji bi mogli izraziti političku, kao i svaku drugu pristranost prema jednoj strani u informativnom postupku, da izbjegavaju svaki čin bahatosti i predrasuda, da daju i priliku da se izraze i oni koji teško dolaze do riječi, da izbjegavaju sve ono što bi moglo iskriviti i dramtizirati izvješće, da ne koriste nečasne metode u pribavljanju vijesti, da izvore informacija kritički prosuđuju, da priznaju svoje pogreške i odmah ih isprave, da stalno hrabre javnost i svoje čitatelje na kritiku medija“. (Malović, Ricchiardi i Vilović 2007: 11)

Ne mogu sva etička pitanja biti uobličena u zakonsku normu. Zakon u suštini jest utemeljen na moralu i etici, međutim često dozvoljava i razne neetične postupke. Jednako tako, u novinarskom radu može se dogoditi da, pod određenim okolnostima i u interesu javnosti, novinari imaju moralno pravo prekršiti zakon (primjerice u slučaju tajnog snimanja). Tada moraju biti spremni prihvatiti posljedice svog ponašanja.

3.1. Kodeks časti Hrvatskog novinarskog društva

Profesionalno novinarstvo rano je počelo uviđati značaj etičkih pravila pa je, suočavajući se sa sve većim etičkim dvojabama u svome radu, počelo pisati neka opća pravila kojih se profesionalci moraju pridržavati. Propisane etičke kodekse u svijetu imaju i strukovna novinarska udruženja, ali i brojne redakcije. U najvećem broju slučajeva kodeksi donose popis „grijeha“, učestalih novinarskih pogrešaka. Definiraju ključne etičke probleme, često nude putokaz u njihovom rješavanju te upozoravaju profesionalce na odgovornost i standarde kojih se moraju pridržavati u svom radu. Inzistiraju na slobodi medija, slobodnom protoku informacija i slobodi izražavanja. Ponekada su, nažalost, kruti i isključivi pa oduzimaju slobodu novinarima da odluke donose neovisno. Protivnici kodeksa ih čak smatraju oblicima autocenzure, odustajanjem od autonomnosti koja je neophodna u radu u suvremenim masovnim medijima. Smatraju da se takvi kodeksi, zbog svoje uopćenosti i nepreciznosti, ne mogu suočiti s etičkim dilemama u svim okolnostima.

Dennis McQuail, teoretičar masovne komunikacije, pobrojao je nekoliko odrednica koje, smatra, definiraju novinarsku etiku. To su „istinitost i točnost, nepristranost i poštenje, poštovanje osobnosti i privatnosti, neovisnost o pojedinim interesima, odgovornost prema društvu i društvenim dobrima, poštovanje zakona, moral, pristojnost i dobar ukus“. (Malović, Ricchiardi i Vilović 2007: 47-48)

Kodeks časti Hrvatskog novinarskog društva sveobuhvatno priznaje gore navedene odrednice već u Općim načelima Kodeksa ističući da je „pravo na točnu potpunu i pravovremenu informaciju, te slobodu mišljenja i izražavanja misli jedno od temeljnih prava i sloboda (...) U svom radu novinari su dužni braniti ljudska prava, dostojanstvo, slobode i vrijednosti, uvažavati pluralizam ideja i nazora, opirati se svim oblicima cenzure, pridonositi jačanju pravne države i kao dio javnosti sudjelovati u demokratskoj kontroli moći i vlasti“¹². Kodeks jasno progovara o uskom predmetu interesa ovog rada u čl. 14. u kojem nalaže da novinari moraju štiti čovjekovu intimu od senzacionalističkog i svakog drugog otkrivanja u javnosti te poštivati svačije pravo na privatnost. Podrobnije to objašnjava u sljedećem članku gdje jasno kaže kada novinari mogu izveštavati i otkrivati identitet osoba koje su, posredno ili neposredno, zadesile nesreće, osobne tragedije ili bolesti. Riječ je o slučajevima kada je to u iznimnom javnom interesu, ali i tada treba prvenstveno voditi računa o časti, ugledu i dostojanstvu osoba o kojima izvještava. Da je zaštita identiteta i privatnosti djeteta kategorija koja se mora štiti iznad svega, nalaže Kodeks u čl. 19. i 20. Novinarima se tako zabranjuje fotografiranje ili intervjuiranje djeteta bez njegovog pristanka, odnosno pristanka roditelja ili druge odgovorne osobe. Zabranjuje se navedeno čak i kada postoji takav pristanak, ukoliko bi time bila ugrožena dobrobit djeteta. Posebno se to odnosi na izvještavanje o djeci koja su uključena u neki od oblika nasilja ili kaznenih djela. Tada je zabranjena mogućnost identifikacije djeteta u medijskom izvještavanju. „Dobrobit djeteta nadređena je javnom interesu“¹³, jasan je Kodeks.

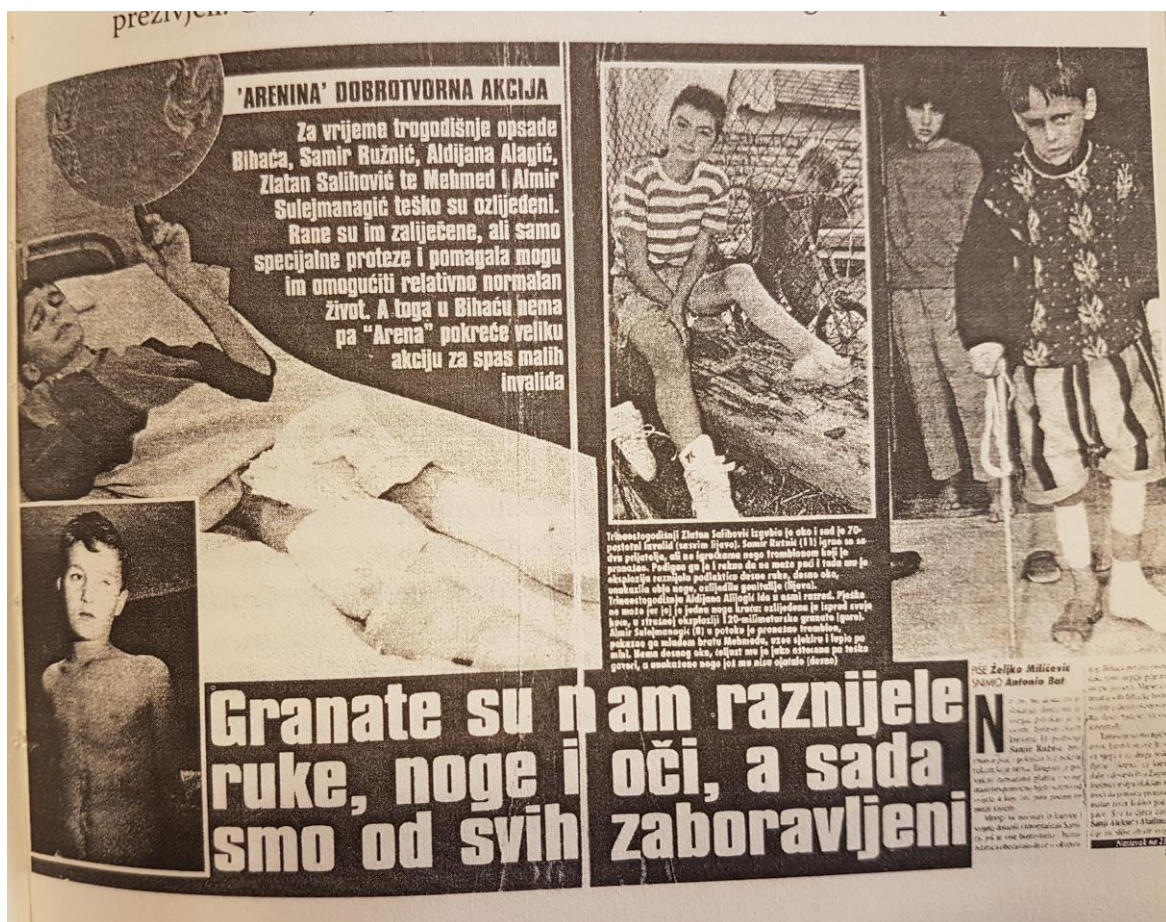
3.2. Neetično izvještavanje u humanitarnim akcijama za prikupljanje pomoći djeci

U slučajevima kada se izvještava o djeci, potreban je poseban oprez i konstantno preispitivanje etičkih načela uz svijest da je njihova dobrobit iznad svega ostalog. Kako je spomenuto u uvodnom dijelu rada, radi se o osjetljivoj društvenoj skupini čija se prava moraju posebno čvrsto štiti. Nažalost, svjedoci smo da se često događa upravo suprotno. Etičke dvojbe u izvještavanju o djeci možda je najbolje pokazati na konkretnom primjeru medijskog izvještavanja. Tako je 12. listopada 1995. godine u 1817. broju časopisa *Arena* objavljena

¹² <http://www.hnd.hr/kodeks-casti-hrvatskih-novinara>, dostupno 28.03.2017.

¹³ Ibid., čl. 19.

reportaža iz bihaćke bolnice koja prikazuje sudbinu nekolicine djece koja već mjesecima tamo leže, teško ranjena u trogodišnjoj opsadi toga grada. Željela se napraviti potresna priča koja bi zorno prikazala patnje kroz koje prolaze djeca osakaćenih udova, u nadi da će se prikupiti humanitarna pomoć za kupnju protetskih pomagala, odnosno da će im se omogućiti liječenje u kvalitetnijim uvjetima od onih koji su im tada mogli biti pruženi. U nekom trenutku jedan od dječaka povikao je fotoreporterima i novinarima da mu je dosta slikanja, da mu je dosta svega i da to ne želi. Bez obzira na to, slike su objavljene, prikupljena su potrebna financijska sredstva i djeca su zaista otputovala dalje na liječenje. Međutim, ovaj konkretan slučaj, kao i mnogi drugi, nameće etičku dvojbu – jesu li cilj ove akcije i sredstva koja su na putu ka tom cilju korištena, opravdali kršenje prava na privatnost tog dječaka? Jednako tako postavlja se pitanje nije li opisivanjem teške patnje kroz koju su djeca prolazila sekundarna viktimizacija istih? Nisu li se radi toga obnovile patnje i sjećanja ranjenih? Činjenica jest da se na osnovi sočno ispričanih događaja prikupila pomoć od koje su stradali itekako imali koristi. Bi li se isti učinak postigao i da nisu objavljene eksplicitne fotografije iz bolničkih kreveta ili barem da im se u potpunosti zaštitio identitet? (Slika 1)

Slika 1. Arenin prilog o stradalnoj djeci u Bihaću

Fond Ujedinjenih naroda za djecu (u daljnjem tekstu UNICEF) objavio je Načela za etičko izvještavanje o djeci pokušavajući time pomoći novinarima i dati im smjernice prilikom izvještavanja o djeci. Posebno, kao i mnogi slični dokumenti koji reguliraju tu problematiku, naglašava potrebu za zaštitom privatnosti svakog djeteta, zabranu da ga se intervjuira ili fotografira bez njegovog dopuštenja ili dopuštenja za njega odgovorne osobe te pravo na izražavanje vlastitog mišljenja i sudjelovanje u odlukama koje ga se tiču.¹⁴ U navedenom slučaju sasvim sigurno je prijeđena granica etičnog ponašanja, dječak jasno nije dao dopuštenje da ga se fotografira ili o njemu izvještava i, bez obzira na dobrobiti koji su posljedica ove humanitarne akcije, niti njegova fotografija niti njegov identitet nisu smjeli biti objavljeni.

3.3. Potreba za samoregulacijom struke

U zoni prodora senzacionalizma u medijima, neetičnog izvještavanja pod krinkom viših interesa, iznad svega se nalazi potreba za poštivanjem temeljnih ljudskih prava svakog čovjeka, posebice djece. Slika nije crno-bijela i nema jednoznačnog odgovora koji bi bio adekvatan u svim situacijama, ali svaki novinar¹⁵ u svom radu, u svakom pojedinom slučaju, iznova mora preispitivati svoje djelovanje. Ne smije se zaboraviti da je život bez digitalnih medija sada nezamisliv, ali da je on plodno tlo za širenje loše novinarske prakse koja prolazi gotovo neprimjetno, a istodobno se prihvaća i nameće kao standard. Mnogi autori tvrde da odgovornost etičnog djelovanja leži u nekom vidu samoregulacije novinarske struke. Ujedno se učestalo naglašava potreba za većom zakonskom zaštitom djece u medijima. „Samoregulacija samo na državnoj razini ne može biti dovoljna zato što bilo koji njezin oblik, poput Vijeća za medije i(li) sličnih rješenja, ne može stići pratiti sve što mediji objavljuju, pa niti utjecati na povišenje etičke razine javnih objava, osim u ograničenom broju ekstremnih slučajeva. Zato je nužna samoregulacija novinarske profesije na temeljnoj razini, u glasilima, neovisno o tome radi li se o globalno dostupnim novim medijima, nacionalnim, regionalnim ili lokalnim glasilima. Nju bi država morala propisati zakonom kao obvezu kako je vlasnici medija ne bi izbjegavali, a provodili bi je povjerenici za etičnost unutar glasila i među novinarima i urednicima s analitičkim, ali i preventivnim, obrazovnim zadacima“, smatra Đorđe Obradović, profesor na

¹⁴ <http://www.dijete.hr/websites/dijete.hr/Dokumenti/Za%20novinare/Eticke%20smjernice.pdf>, I. Načela, t. 2, dostupno 01.04.2017.

¹⁵ Imenica „novinar“ odnosi se na oba spola.

Sveučilištu u Dubrovniku i glavni urednik *Medianala*, znanstvenog časopisa za medije, novinarstvo, masovno komuniciranje, odnose s javnošću i kulturu društva. (Obradović 2009: 240)

4. Kršenje dječjih prava u medijskom izvještavanju

Da bismo shvatili nužnost jače zaštite prava djece u medijima, nije dovoljno samo uvidjeti u kojoj se mjeri i kako učestalo ta prava krše, potrebno je shvatiti i promjene u komunikacijsko-informacijskoj tehnologiji koje se događaju, a koje omogućavaju da se gotovo bez ograničenja objavljuju tekstovi, emitiraju audio ili audiovizualni materijali od strane ne samo profesionalnih medijskih djelatnika, već i svih drugih. Samo tako ćemo shvatiti važnost prevencije u kršenju dječjih prava i potrebe za jačim zakonodavnim okvirom koji bi to omogućavao. „Mediji mogu pomoći u stjecanju novih znanja, poticanju duhovnosti, unaprjeđivanju komunikacije. Međutim postavlja se pitanje poštuju li se civilizacijske norme sporazumijevanja u svim medijima.“ (Vodopija 2015: 9) S tim u vezi možemo zaključiti da su mediji posljednjih godina znatno pridonijeli porastu vidljivosti djece u društvu, zajedno s njihovim potrebama. Povećala se osjetljivost na kršenje dječjih prava, prvenstveno od strane stručne javnosti. Ujedno su i sami mediji u više navrata upozoravali na važnost zaštite prava djece u medijskom izvještavanju, ali su ih i dalje kršili.

S obzirom na to da se ovaj završni rad, prvenstveno svojim istraživačkim dijelom, odnosi na humanitarne akcije u medijima, potrebno je naglasiti činjenicu da kršenje dječjih prava u medijima, posebice u okviru takvih akcija, često potječe ili je inicirano i odobreno baš od strane roditelja. Ranije spomenuta Konvencija o pravima djeteta naglašava odgovornost roditelja u podizanju djece i zaštiti njihovih prava, gdje država i društvo u cjelini imaju tek manju ulogu. Roditelji su tako dužni poduzeti sve one postupke, „čak i na vlastitu štetu koji će omogućiti djetetu da postane najviše dobro“. (Hrabar 2016: 33) Prvenstveno se roditelji, potom pravosudna i zakonodavna tijela, ustanove socijalne skrbi i tako dalje, obvezuju postupati u najboljem interesu djeteta. Svakako možemo zaključiti da se u medijskim humanitarnim akcijama za prikupljanje pomoći bolesnoj djeci radi u njihovom najboljem interesu, ali se u okviru toga i nesumnjivo krše njihova, Konvencijom i mnogim drugim propisima, zajamčena prava, posebice pravo na privatnost.

4.1. Zaštita privatnosti

U ranijim poglavljima rad se detaljnije bavi odredbama kojima se, putem međunarodnog i nacionalnog pravnog poretka, štiti pravo na privatnost. Ujedno to propisuje i Kodeks, koji navodi u kojem se slučaju to pravo može iznevjeriti.

Privatnost kao pravo koje se mora štiti, relativno je novi pojam u literaturi. Moderne ideje o privatnosti nisu postojale u primitivnijim društvima, a sam izraz *privatno* imao je negativnu

konotaciju. Smatrajući da čovjek mora igrati aktivnu ulogu u građanskom životu, bilo je uvredljivo nekoga dovesti u kontekst privatnosti, ujedno mu na taj način oduzimajući osjećaj pripadnosti društvu. Međutim, takvo se viđenje pojma privatnosti umnogome promijenilo. Danas pravo na privatnost znači pravo svakog čovjeka da ga se ne uznemirava i da ima kontrolu nad informacijama o sebi koje postaju javne. Mediji, dakako, smatraju da imaju potpuno drugačiji zadatak – istražiti i objaviti sve informacije, zadirući duboko u nečiju privatnost. Odvija se to, najčešće tek formalno, pod krinkom javnog interesa. Louis Alvin Day objašnjava kako nam je očuvanje privatnosti bitno iz više razloga. Prvenstveno, zato što vjerujemo da drugi ljudi nemaju pravo znati sve o nama, a što će znati želimo imati pod kontrolom. Drugo, izlazak iz privatne zone može nas osramotiti. Mnogi ljudi ne žive život koji se smatra društveno prihvatljivim, doživljavaju razne tragedije ili bolesti. Objavu takvih informacija mogu smatrati sramoćenjem i u tom kontekstu očuvanje privatnosti smatraju nužnim preduvjetom izgradnje vlastite reputacije. Jednako tako, očuvanjem privatnosti održavamo distancu spram drugih ljudi i, posljednje, štitimo se od moći države. Ukoliko svoje pravo na privatnost prepustimo državi, dovodimo se u stanje podređenosti toj istoj državi. (Day 2004: 158-159) Zakonske intervencije u pogledu zaštite privatnosti samo su odraz društvenog stava. U obavljanju profesionalne djelatnosti novinari, ali i svi ostali koji djeluju u javnom prostoru, posebice roditelji i druge za djecu odgovorne osobe, moraju to pravo štiti.

4.2. Pravobranitelj za djecu – preporuke

Veliku ulogu u okviru skrbi za dječja prava ima, kako je ranije navedeno, Pravobranitelj za djecu. Na temelju zakonom utvrđenih ovlasti prati usklađenost zakona i drugih propisa u Republici Hrvatskoj, a koji se odnose na prava djece. Jednako tako, zalaže se za zaštitu i promicanje prava i interesa djece, obavještava javnost o stanju prava djece, ovlašten je davati preporuke, upozoravati, predlagati i tako dalje.

Od posebnog interesa za medije jesu dvije preporuke – Preporuka o medijskom izvještavanju o djeci¹⁶ i Preporuka o zaštiti privatnosti djece u medijima¹⁷.

16

file:///C:/Users/ured/Downloads/073_Preporuka%20pravobraniteljice%20o%20medijskom%20izvjestavanju%20o%20djeci%20(2).pdf, dostupno 02.04.2017.

Prva od navedenih zahtjeva da se o djeci izvještava s velikom pažnjom i oprezom, vodeći računa da se ni iz čega ne može zaključiti o identitetu djeteta, osobito ne putem objavljenih pojedinosti iz obiteljskog života. Posebno apostrofira mlade počinitelje kaznenih i prekršajnih djela, čiji se identitet ne smije otkriti, niti se smiju tumačiti uzroci takvog ponašanja djeteta. Ono što je za potrebe ovog rada najvažnije jest odredba koja nalaže da se bolesnu djecu, kao i onu koja žive u siromaštvu, ne smije prikazivati tako da se izaziva sažaljenje. Posebice treba biti oprezan ako su u pitanju djeca s poteškoćama u razvoju. Ne smije ih se prikazivati kao bespomoćne, već ukazivati na mogućnost njihovog napretka ili na postignuća. Ujedno treba izbjegavati korištenje riječi koje imaju negativnu konotaciju, poput invalid, retardiran, siroče i slično.

U Preporuci o zaštiti privatnosti djece u medijima navode se načini učestalog kršenja dječjih prava. Posebno se ističe medijsko izvještavanje o nasilju među djecom u kojem prednjači prikaz pojedinačnog događaja, a ne nastojanje da se prevenira devijantno ponašanje. U takvom se izvještavanju često prikrije djetetov lik na fotografiji i ne objavi se njegovo ime, ali se objave imena roditelja, susjeda, podaci o školi ili vrtiću koji dijete polazi, što su sve informacije putem kojih se vrlo lako može zaključiti o identitetu djeteta. U slučajevima u kojima se izvještava o maloljetnim počiniteljima kaznenih i prekršajnih djela ili svjedocima u takvim postupcima događa se gotovo identična stvar. Time se ne dovodi u pitanje samo zaštita privatnosti te djece, već i njihova sigurnost. Kada se govori o slučajevima seksualnog nasilja nad djecom, novinari smatraju da je opravdano otkriti identitet zlostavljača, ali tada vrlo često neposredno otkrivaju i identitet žrtve, posebice ukoliko se radi o zlostavljanju u obitelji. Čest je slučaj izvještavanja o djeci u dječjim domovima ili udomiteljskim obiteljima. Upozorava se na neadekvatne uvjete ili posebne potrebe takve djece. Međutim, gotovo bez iznimke objavljuju se i njihove fotografije, naziva ih se „domskom“ djecom i slično, pritom zaboravljajući da se radi o, za mnoge, ponižavajućem statusu, koji je ujedno i prolazan.

Preporuka navodi: „Humanitarni projekti su hvale vrijedni, kao i podrška medija akcijama prikupljanja pomoći, ali kad god je moguće treba izbjeći medijsko izlaganje djece koja primaju pomoć, neovisno o suglasnosti roditelja. Svi koji nesebično pomažu drugima zaslužuju pohvale u medijima, ali je vrijednost njihovih djela moguće istaknuti i pohvaliti i bez prikazivanja onih koji

primaju pomoć, osobito djece, u situacijama kad je to za njih neugodno i ponižavajuće. Stoga medijima preporučujemo da s posebnim senzibilitetom i obzirom izvještavaju o ovim temama, slijedeći najviše profesionalne standarde.¹⁸

Postoje i neke druge situacije u kojima se, osim u akcijama prikupljanja pomoći, otkriva identitet djeteta, iznose pojedinosti o njegovom obiteljskom životu, zdravstvenom stanju i slično, a kada je to nedvojbeno u njegovom interesu. Primjerice, u slučaju kada se putem medija moli pomoć oko pronalaska nestalog djeteta. Pravobranitelj je objavio Preporuku o zaštiti privatnosti prilikom medijskog izvještavanja o nestaloj djeci¹⁹ u kojoj upozorava medije da umjesto „pomagača u potrazi za djetetom, postaju kršitelji dječjih prava“²⁰. Naime, takve su priče često od velikog interesa javnosti pa ih mediji prate preko svake mjere, objavljujući ne samo informacije koje bi mogle pomoći u pronalasku djeteta, već pojedinosti iz privatnog života djeteta, pokušavajući prodrijeti u razloge zašto je, primjerice, neko dijete pobjeglo od kuće. Pravobranitelj u Preporuci reda primjere u kojima su prekršena prava djece, poput objave izjave roditelja da se boji da se dijete odalo prostituciji ili da je otac djeteta alkoholičar i slično. Time mu se, kada se dijete pronađe i vrati u svoju sredinu, nanosi šteta i stvara neugodnost. Objava identiteta nestale djece opravdana je samo do trenutka do kada ih se ne pronađe. Međutim, i ovdje mediji vole priču popratiti do kraja i otkriti gdje je dijete boravilo u periodu kada se vodilo kao nestalo, što mu se događalo i, konačno, daljnji slijed događaja nakon povratka kući.

U djelokrugu rada Ureda pravobranitelja jest i praćenje medijskog izvještavanja o djeci te promptno reagiranje u skladu sa zakonskim ovlastima. Sudeći prema istraživanjima provedenim 2010., 2011. i 2013. godine o kršenju dječjih prava u jednim od najčitanijih dnevnih listova u Hrvatskoj – Večernjem i Jutarnjem listu – posla je mnogo. Istraživanje provedeno 2010. godine (Ciboci, Jakopović, Opačak, Raguž i Skelin 2011) prvo je takvo istraživanje provedeno u hrvatskim medijima, ujedno do sada i najopsežnije. Ukupno su u cijeloj godini analizirana 3453 novinska priloga koji su izvještavali o djeci. Rezultati su pokazali da je identitet djece otkriven čak 23,1 posto novinskih priloga u kojima je trebao biti zaštićen te da je identitet djeteta otkriven

¹⁸ Ibid.

¹⁹

file:///C:/Users/ured/Downloads/Preporuka.zastita%20privatnosti%20nestale%20djece.NENO%20(1).pdf, dostupno 04.04.2017.

²⁰ Ibid.

u 17,9 posto slučajeva i na fotografiji. Istraživanje (Ciboci 2014) koje je provedeno na 636 novinskih priloga u prvih 6 mjeseci 2011. godine vršilo je usporedbu s rezultatima dobivenima 2010. godine. Pokazalo se da dnevni listovi i dalje učestalo krše dječja prava i otkrivaju identitet djeteta, ipak u nešto manjem broju slučajeva nego u 2010. godini, ako govorimo o samom novinskom tekstu. Međutim, identitet djeteta na fotografijama otkriven je u većem broju slučajeva.

Istraživanje iz 2011. godine (Vlainić 2012), u kojem je analizirano 404 novinska priloga, pokazuje da je izvještavanje o djeci u hrvatskim dnevnim novinama potpuno marginalizirano, zauzima malen dio novinskog prostora i objavljuju se pretežno u danima kada se novine i inače manje čitaju. „Članci o djeci objavljeni u oba analizirana dnevnika ukazuju na nisku razinu vjerodostojnosti što se vidi u jednostranosti izvora informacija, dominaciji samo jednog izvora informacija, novinskim fotografijama kojima nije navedeno podrijetlo te izostanku citata u glavnom naslovu.“ (Vlainić 2012: 33) I ovo, kao i sva relevantna istraživanja o izvještavanju o djeci u hrvatskom medijskom prostoru pokazuju da se ne poštuju profesionalna načela i da se učestalo krše dječja prava, posebice pravo na privatnost.

4.3. Kršenje dječjih prava u službi izazivanja emotivne reakcije javnosti

Mediji bi primarno trebali biti u službi informiranja, obrazovanja i zabave, poštivati ljudska prava i voditi računa o moralnim vrijednostima i razvoju društva. Međutim, iako često ispunjavaju te svoje zadaće, ne može se govoriti samo o pozitivnim stranama medija. Medijske manipulacije, friziranje istine ili površno i jednostrano prikazivanje činjenica, orijentiranost medija komercijalizaciji i zaradi često su uzrok negativnih strana medija. Vidljivo je to u većoj prisutnosti onih *loših* vijesti u odnosu na *dobre*. „Čarobna formula novinarstva kaže da je loša vijest dobra vijest, a psiholozi govore da čovjek rado sudjeluje u trpljenju, nesreći i bolesti drugoga jer se njegove osobne brige onda čine manjima“, smatra Krešimir Mikić s Učiteljskog fakulteta u Zagrebu. (Mikić 2015: 16) Ujedno, mediji svakako otuđuju i pasiviziraju građane. „Umjesto svjesnih i odgovornih građana postajemo bezlični potrošači medijskih proizvoda, a osjećaj kontrole daje nam mogućnost promjene televizijskog kanala daljinskim upravljačem. Nudeći svoje sadržaje kao na pladnju, mediji pasiviziraju duh, umrtvljuju um i gase potrebu za osobnim djelovanjem.“ (Mikić 2015: 16) Komercijalna svrha medija, podržavanje i poticanje potrošačkog društva kao da je postao glavni cilj suvremenih medija, a da je pritom njihova prvotna zadaća gurnuta u drugi plan. Svaki medij ima neke svoje posebnosti i, ovisno o svrsi koja se želi postići određenim novinarskim uratkom, ista tema neće biti obrađena jednako, primjerice, na televiziji ili na *online* portalu. Ako govorimo o humanitarnim akcijama u

medijima, tekst i slika različito će djelovati na konzumente medijskih sadržaja. Kadrovi koji prikazuju bolesno dijete, njegovu mimiku ili pogled ostavit će dublji dojam na publiku koja bi trebala novčanim ili drugim priložima pomoći. Kod teksta je situacija ipak drugačija. Potrebni su sočniji i detaljniji opisi, obogaćeni eksplicitnijim fotografijama. Stoga se u takvim akcijama vrlo često pretjeruje u opisivanju i prikazu tuđe patnje kako bi se izazvala što jača emotivna reakcija javnosti, a opravdava se interesom djeteta kojem je potrebna pomoć. Postavlja se pitanje gdje je granica koju mediji u tome ne smiju prijeći.

Svakako se ne osporava dobrobit koja se za dijete ostvaruje humanitarnim akcijama, međutim, u izvještavanju se često smetnu s uma odredbe Konvencije o pravima djeteta i UNICEF-ova Etička načela prema kojima je važno da dijete pristane biti na taj način prikazano u medijima i, još važnije, da razumije kakva se slika o njemu stvara. Objavom djetetove izjave, fotografije, detalja iz medicinske dokumentacije i slično, samo to dijete stvara sliku o sebi, suočava se s reakcijama okoline, mogućom stigmatizacijom ili izolacijom, ali i utječe se na percepciju druge djece koja stvaraju opću sliku o djeci u društvu. „Jedna je od reakcija djeteta na izvještavanje koje nije usmjereno njegovim uspjesima i postignućima da samo sebe percipira kao nekompetentno i tako razvija negativnu sliku o sebi. (...) Na pitanje je li otkrivanje identiteta stresno iskustvo za dijete, odgovor može biti u činjenici da za neku djecu ozbiljan izvor stresa može biti i stigmatizacija zbog neke njihove tjelesne, rasne, vjerske, nacionalne ili neke druge značajke.“ (Gabelica Šupljika 2009: 24-25)

Neće svako prikazivanje djeteta u medijima škoditi. Dapače, tekovina suvremenih dječjih prava nalaže da se njihov glas čuje, da budu vidljiva u medijima, posebice u afirmativnim medijskim izvještajima. Premalo je članaka koji izvještavaju o dječjim uspjesima, primjerice na sportskim ili školskim natjecanjima, a previše onih koji izvještavaju o nasilju nad djecom, devijantnom ponašanju i slično. Ujedno, kršenje dječjih prava u kontekstu humanitarnih akcija ne možemo smatrati isključivo negativnim, vrlo često je i prijeko potrebno otkrivanje identiteta djeteta i nekih pojedinosti iz obiteljskog života ili medicinske dokumentacije. Potrebno je pronaći mjeru.

Za kršenje dječjih prava u okviru medijskog izvještavanja ipak ne možemo kriviti samo novinare. U velikom broju slučajeva roditelji djeteta iniciraju izvještavanje, inzistiraju na objavi identiteta djeteta, čine dostupnim pojedinosti iz obiteljskog života, preslike medicinske dokumentacije i slično. Ne radi se samo o situacijama u kojima se prikuplja pomoć za bolesnu djecu, radi se i o mnogim drugim situacijama kada roditelji žele upozoriti na neprimjereno postupanje raznih institucija, poput vrtića, škola, centara za socijalnu skrb, sudova itd. Mnogi roditelji smatraju da je medijsko izlaganje posljednje što mogu učiniti da bi ostvarili neka svoja prava, posebice u slučajevima kada nadležne institucije, po njihovom mišljenju, zakažu. Događa

se često da se djecom medijski manipulira u brakorazvodnim parnicama, posebice javnih osoba, pokušava se na taj način ocrniti bračnog partnera, izvršiti svojevrsan pritisak na njega i ostvariti druge ciljeve. To je nedopustivo. Roditelji nisu svjesni činjenice da, kada neka informacija bude objavljena putem medija, oni više nemaju potpunu kontrolu nad njom niti nad načinom na koji će biti prezentirana u javnosti, niti percipirana. Potrebno je, u slučajevima kada se roditelji obraćaju medijima, razaznati njihove motive. Tu novinari imaju presudnu ulogu.

Humanitarne akcije u medijima nesumnjivo povlače za sobom kršenje dječjih prava, zadiru u privatnost i narušavaju dostojanstvo djece. Međutim, svakako se radi o kategoriji članaka u kojima je to nužno da bi se ostvario cilj, točnije da bi se izazvala emotivna reakcija javnosti i da bi se senzibilizirali građani da svojim financijskim priložima ili na drugi način pomognu u konkretnoj situaciji. Radi se o jednom pozitivnom pristupu medija koji, i kada objavljuju potresne fotografije djece, objavljuju ih s dobrom namjerom i svjesno kršeći prava djece. Postavlja se pitanje razmjernosti pozitivnih i negativnih posljedica za dijete. Negativne posljedice mogu se ublažiti sveobuhvatnim pristupom temi, odgovornom vaganju potrebe za kršenjem dječjih prava, ali i afirmativnim pristupom temi, naglašavajući dobrobiti koje se akcijom mogu polučiti ili napretka koje dijete može ostvariti, primjerice, liječenjem. Naglasak takvog izvještavanja ne smije biti na patnji i tragediji djeteta, već na mogućnostima razvoja i napredovanja. Potrebno je i tekstom i fotografijama izazvati empatiju javnosti, a ne sažaljenje.

5. Humanitarne akcije u medijima – slučaj Marijete Bugarin

U istraživačkom dijelu rada bit će analiziran način na koji hrvatski *online* mediji izvještavaju o humanitarnim akcijama u kojima se prikuplja pomoć za teško bolesnu djecu. Istraživanje će biti provedeno na primjeru Marijete Bugarin, teško bolesne djevojčice iz Koprivnice, za čije se liječenje pomoć prikupljala 2014. godine, i to komparativnom analizom medijskog sadržaja jednog od najposjećenijih nacionalnih portala Vecernji.hr (u daljnjem tekstu VL) i najposjećenijeg lokalnog portala Epodravina.hr (odnosi se to na područje Podravine i Prigorja kojem je portal i namijenjen, a na kojem području i živi oboljela djevojčica, u daljnjem tekstu EP). Cilj ovog istraživanja jest spoznati kakva je kvaliteta novinarske i uredničke obrade članaka vezanih uz prikupljanje pomoći za teško oboljelu djecu i u kojoj se mjeri u izvještavanju krše dječja prava. Ujedno, cilj je spoznati i na koji su način djeca prikazana na fotografijama i u naslovima, u kontekstu grafičke obrade članaka, a u skladu s posebnostima i mogućnostima *online* medija. Analiziraju se izvori informacija, dužina članaka, prisutnost i pozitivna ili negativna usmjerenost komentara čitatelja, autorstvo članaka i slično. Pokušat će se ukazati na posebnost takvog izvještavanja i odgovoriti na pitanje, ukoliko dolazi do kršenja dječjih prava ili odstupa od standarda profesionalnog novinarstva – koliko je to opravdano kako bi se postigao cilj? Cilj takvog izvještavanja svakako nije samo informirati, obrazovati ili zabaviti, cilj je mnogo plemenitiji, a to je izazvati određenu emotivnu reakciju javnosti, postići empatiju i prikupiti financijska ili druga sredstva potrebna za liječenje bolesnog djeteta.

Okosnica istraživanja jest pitanje u kojoj se mjeri poštuju, odnosno krše standardi profesionalnog novinarstva u takvom izvještavanju.

Osnovna jedinica analize bio je novinski prilog na portalu. Radi se o ukupno 37 priloga, od toga 24 objavljena na EP u vremenskom razdoblju od rujna 2014. godine do siječnja 2016. godine, a 13 na VL u vremenskom razdoblju od rujna do prosinca 2014. godine.

5.1. Standardi profesionalnog novinarstva

Stjepan Malović u knjizi *Osnove novinarstva* jednostavno definira: „Suvremeno novinarstvo temelji se na sljedećim profesionalnim standardima: istinito, točno, pošteno, nepristrano i uravnoteženo izvještavanje.“ (Malović 2005: 18)

S pravom je istinitost zauzela prvo mjesto među temeljnim standardima profesionalnog novinarstva. Bez istinitosti nema ni novinarstva. Ona je u tolikoj mjeri notorna činjenica da se uopće ne definira u brojnim priručnicima o novinarstvu. „Uloga izvjestitelja je jednostavna: obavijestiti javnost o onome što se dogodilo.“ (Malović 2005: 19) Dakle, novinar treba prenijeti

istinu. Lagano je upasti u zamku senzacionalizma kojem teže suvremeni mediji pa vrlo često plasiraju laži ili poluistine. Još se teže uvjeriti u to što je istina kako bi onda ona bila pravilno i prenesena. Baš iz tog razloga novinari moraju učiniti sve da provjere činjenice na kojima temelje izvještavanje, prenositi ono što su sami vidjeli ili za što su dobili potvrdu iz barem dva neovisna izvora. Najčišća je situacija kada za činjenice imaju materijalne dokaze, dokumentiranost. Mediji su dužni javnosti servirati isključivo istinite informacije. Sve drugo je manipuliranje javnošću.

„Poštenje znači kako ćete svakom tko je spomenut ili napadnut u izvještaju omogućiti da odgovori ili iznese svoje stajalište. Poštenje znači, iznad svega, da ćete učiniti sve kako ne biste bili pod utjecajem svojih predrasuda i preduvjerjenja dok izvještavate ili uređujete.“ (Malović 2005: 25) Poštenje, kao drugi bitan standard profesionalnog novinarstva, u suvremenijoj je literaturi zamijenio pojam objektivnosti. Došlo se do spoznaje da je u novinarstvu, s obzirom na to da su novinari ljudi sa svojim stajalištima, osjećajima, idejama i svjetonazorima, vrlo teško izbjeći subjektivnost. Malović se tako pita može li novinar, izvještavajući o napadima na rodni grad, biti objektivan? Pone objektivnosti ne može biti, a i kriteriji objektivnosti teško su provjerljivi. Poštenje tako postaje uvjet vjerodostojnosti medija. U slučaju da novinar u izvještavanju o nekom događaju podupire jedno od stajališta ili prilikom izvještavanja iskrivljuje činjenice, gubi se povjerenje u medij koji takav izvještaj objavljuje. Svakako, govori se o objektivnim novinarskim formama. Komentari, mišljenja i ostale novinarske forme subjektivnog karaktera, ukoliko su jasno odvojeni od činjenica, dozvoljavaju iznošenje stajališta novinara. Povezanost sa sponzorima, osobna upletenost novinara u događaj, bilo kakva korist koju mogu imati od izvještavanja i slično, sve to utječe na nepoštivanje ovog standarda, ali se i negativno odražava na etiku profesije.

Često citirana izjava Josepha Pulitzerera „Točnost, točnost, točnost“ odražava u kojoj mjeri profesionalno novinarstvo vapi za točnošću. Riječ je ponekada o banalnim primjerima, pogrešno napisanim titulama, imenima, prezimenima i slično. Međutim, ni za to opravdanja nema, ni u brzini, niti u neznanju. „Svaka netočnost, uključujući tiskarske pogreške, umanjuje vjerodostojnost novinara i medija.“ (Malović 2005: 33)

Zahtjevi uravnoteženosti kao standarda učestalo se preklapaju sa zahtjevima poštenja. Polaze od zahtjeva da se prikažu sve strane događaja o kojem se izvještava, da se, i kada se dobije cjelovita informacija iz vjerodostojnog izvora, ona uvijek provjerava. Sukobi, negativnosti ili tragedije svakako više prodaju medije od sklada, pozitivnih događaja ili uspjeha. Međutim, urednici medija moraju pronaći način da uravnoteže izvještavanje i o pozitivnim i o negativnim temama, te unutar njih uravnoteženo prikažu sve suprotstavljene strane. Mnogi teoretičari medija smatraju da je uravnoteženost ideal koji se ne može postići. Prvenstveno, ako govorimo o uređivačkoj uravnoteženosti, pojedinci imaju različite interese, stavove i potrebe i teško ih je sve

zadovoljiti. Uravnoteženost u izvještavanju još je teže postići. Jedan od najzornijih primjera je izvještavanje u jeku rata u vlastitoj zemlji. Teško da će novinar jednako prikazati obje sukobljene strane.

Osnova nepristranosti kao standarda profesionalnog novinarstva jest zahtjev da se novinar u izvještavanju ne smije svrstati ni na koju stranu. „Izveštaj treba prikazati događaj onako kako se dogodio, bez obzira na osobne sklonosti novinara (...).“ (Malović 2005: 42) Nepristranost se često dovodi u vezu sa sklonošću ili naklonosti pa se i definira kao izostanak naklonosti prema nekoj od suprotstavljenih strana izvještaja. Jednako tako, često se promatra i kao neupitan dio poštenja kao standarda profesionalnog novinarstva. Medijska stvarnost dokazuje da se nepristranost često ne poštuje. Vidljivo je to, primjerice, u političkim kampanjama gdje se pojedini mediji ili novinari svrstavaju na nečiju stranu, otvoreno je zagovarajući. Tada je to svjestan odabir novinara. Međutim, postoje situacije u kojima, radi svojih ljudskih karakteristika, novinari nesvjesno krše taj standard, primjerice prilikom izvještavanja s mjesta humanitarnih katastrofa.

5.2. Obilježja *online* medija

Obilježja *online* novinarstva mogu se promatrati i kroz obilježja interneta s obzirom na to da se posredstvom njega, kao nužnog preduvjeta, i ostvaruju. Mato Brautović u knjizi *Online novinarstvo*, koja je postala nezaobilazan udžbenik studentima novinarstva, kao glavna obilježja *online* novinarstva navodi „neposrednost, interaktivnost, multimedijalnost, nelinearnost, povezivanje poveznicama, arhiviranost“. (Brautović 2011: 45)

Neposrednost se očituje u mogućnosti da se događaj u tolikoj mjeri približi korisniku medija da korisnik ima osjećaj kao da se nalazi u samom središtu zbivanja. Još važnije, *online* medij omogućuje da se vijest objavi u realnom vremenu, odmah po događaju, što klasični mediji poput tiska, ne mogu ostvariti. Uz to, tema se može raznovrsno obraditi, novim informacijama mogu se nadopunjavati stariji izvještaji pa tako korisnici imaju cjelokupan uvid u događaj na jednom mjestu, a eventualne pogreške lako se ispravljaju. Interaktivnost *online* medija omogućuje bolju komunikaciju s korisnicima. Multimedijalnost je, također, vrlo bitno obilježje *online* medija. Nepregledne mogućnosti interneta omogućuju da se informacija predstavi i putem više medija: teksta, fotografija, video ili audiosnimaka, animacija, grafikona i slično. Na taj način korisnici mnogo uspješnije razumijevaju predstavljene informacije.

Nelinearnost kao obilježje *online* medija u uskoj je vezi s povezivanjem poveznicama kao obilježjem. Naime, internet omogućuje da se putem poveznica određeni dio sadržaja poveže s nekim drugim sadržajem. „Time se ostvaruje interaktivni proces čitanja, pri kojem čitatelj

aktivno odabire vlastite putove kroz priču, pristupajući njezinim dijelovima nelinearno, odnosno po redu koji njemu odgovara.“ (Brautović 2011: 49) Naposljetku, internet kao medij omogućuje beskonačno arhiviranje objavljenih informacija. Gotovo svaki portal ima svoju vlastitu tražilicu koja omogućuje da se putem ključnih riječi pronađe sav vezani sadržaj prethodno objavljen na portalu. To je ujedno i način na koji je za potrebe ovog istraživanja na portalu VL pronađeno 13 članaka, a na portalu EP 24 članka koji izvještavaju o humanitarnoj akciji za Marijetu Bugarin.

5.3. Analiza medijskog izvještavanja o Marijeti Bugarin

Marijeta Bugarin djevojčica je iz Koprivnice koja boluje od rijetke imunološke bolesti Parry-Romberg sindroma. Bolest je to koja napada tkivo lica i, ako se pravovremeno ne spriječi, napada mozak s izvjesnim smrtnim ishodom. U Hrvatskoj bolest nije uvrštena u registar rijetkih bolesti pa 11-godišnja Marijeta nije imala pravo na besplatnu operaciju kojom bi se uklonilo bolesno tkivo i presadilo zdravo. Hrvatski liječnici nikada nisu izvodili operacije te vrste pa je jedini spas bila operacija u Sjedinjenima Američkim Državama (u daljnjem tekstu SAD). Akciju prikupljanja financijskih sredstava kojima bi se pokrili troškovi iznimno skupe operacije u SAD-u pokrenula je koprivnička Udruga obitelji Volim život (u daljnjem tekstu Udruga) u suradnji s Valentinom Smoljanović, majkom djevojčice. Akcija je započela u rujnu 2014. godine i intenzivno je trajala do travnja 2015. godine kada je djevojčica prvi put operirana. U manjem opsegu nastavila se do kraja 2015. godine kada je Marijeta otputovala na drugu operaciju u SAD.

5.3.1. Epodravina.hr

Epodravina.hr kao najposjećeniji lokalni portal na području Podravine i Prigorja poklanjao je veliku pažnju izvještavanju o humanitarnoj akciji za Marijetu Bugarin, barem ako je suditi po broju objavljenih članaka. Naime, kada se u tražilicu na portalu upiše ime Marijete Bugarin, pronađu se 24 članka²¹. Prvi članak objavljen je 4. rujna 2014. godine, a posljednji 8. siječnja 2016. godine.

²¹ http://epodravina.hr/search-wpsolr/?wpsolr_q=marijeta%20bugarin&wpsolr_sort=sort_by_date_desc&wpsolr_page, dostupno 15.04.2017.

S obzirom na ranije navedene ciljeve istraživanja posebna se pažnja posvetila istraživanju poštivanja standarda profesionalnog novinarstva u izvještavanju općenito i u kontekstu posebnosti i mogućnosti *online* medija.

Istinitost kao prvi standard profesionalnog novinarstva u većini je članaka poštivan. Točnije, u 17 članaka pronađeno je da su tvrdnje istinite, odnosno potkrijepljene dokazima dobivenima iz pouzdanih izvora, primjerice izjava predsjednice Udruge ili organizatora pojedinačnih akcija prikupljanja financijskih sredstava. U 5 članaka²² istinitost tvrdnji iznesenih u tekstu dokazuje se pozivanjem na izvor ili objavljenim videom, a u 2 članka²³ iznesene tvrdnje nisu ni na koji način dokumentirane i ne mogu se u potpunosti smatrati vjerodostojnima, nema navedenog izvora informacija niti izjava. U člancima u kojima tvrdnje možemo smatrati istinitima na temelju izjava sugovornika ili pozivanja na pouzdane izvore informacija, radi se u pravilu o samo jednom izvoru. Tek se u jednom članku navode dva različita izvora informacija. Međutim, nije nađeno kršenje standarda istinitosti u izvještavanju na način da bi se novinar upuštao u interpretaciju ili nagađanje. Iako ne navodi izvor, izvještava o tijeku akcije i prikupljenoj količini novca, ali u pravilu ne iznosi svoja opažanja.

Epodravina.hr krši standard istinitosti kada objavljuje članke potpisujući ih samo imenom portala, ali ne i imenom autora članka. Tek je jedan od 24 članka potpisan imenom autorice, a 6 ih je preuzeto s drugih portala. Ti su članci poveznicom povezani na portal s kojeg je članak preuzet, ali ne na način da bi vodili na sam članak, već na početnu stranicu portala. Na jednak način krši se isti standard i prilikom objave naslovne fotografije članaka. Tek je jednoj fotografiji pripisan izvor i objašnjenje onog što se nalazi na fotografiji (Slika 2). Na pet fotografija kao izvor naveden je sam portal, a ostalih 18 nema ni izvora niti objašnjenja.

²² Dva članka objavljena 17.10.2014. te članci objavljeni 24.10.2014., 27.11.2014. i 02.12.2014.

²³ Članci objavljeni 28.10.2014. i 05.12.2014.

Marijeta Bugarin na odlasku iz SAD-a // Foto: Facebook

Slika 2. Jedina potpisana i objašnjena fotografija na EP

Izvještaj možemo smatrati istinitim ako je novinar dovoljno provjerio činjenice koje navodi. Već je naglašeno da EP tvrdnje potkrjepljuje izjavama ili pozivanjem na izvor, ali ne dosljedno i ne za svaku objavljenu informaciju. Posebno je to vidljivo kod objavljenih oprečnih novčanih iznosa potrebnih za liječenje Marijete Bugarin. U prvom članku²⁴ navodi da se radi o 50 tisuća dolara kao iznosu potrebnom za jednu operaciju, kasnije navodi iznose od 500 tisuća kuna²⁵, 600 tisuća kuna²⁶, 48 tisuća dolara²⁷ za dvije operacije, a u sljedećem članku²⁸ da je to iznos potreban samo za jednu operaciju. Nisu to jedine informacije koje su pogrešno i neprovjereno navedene, primjerice u prvom objavljenom članku kao mjesto operacije navodi se Massachusetts, SAD, a u svim kasnijim člancima govori se o Madisonu, SAD.

Većina objavljenih članaka potpuno opravdano jednostrano obrađuje temu pa je vrlo teško govoriti o tome je li zadovoljen standard poštenja u zahtjevu da budu razmotrene sve strane

²⁴ <http://epodravina.hr/marijeta-boluje-od-rijetke-bolesti-hitno-joj-je-potrebna-operacija-u-sad-u-nazovite-06096-96-96/>, dostupno 15.04.2017.

²⁵ <http://epodravina.hr/na-nemcicevom-sajmu-prikupljeno-skoro-35000-kuna/>, dostupno 15.04.2017.

²⁶ <http://epodravina.hr/za-marijetino-lijecenje-prikupljeno-vise-od-372000-kuna/>, dostupno 15.04.2017.

²⁷ <http://epodravina.hr/problemi-okomarijetinog-odlaska-u-ameriku/>, dostupno 15.04.2017.

²⁸ <http://epodravina.hr/konacni-termin-za-marijetinu-operaciju-u-sad-u-je-2-travnja/>, dostupno 15.04.2017.

priče. Riječ je o specifičnim izvještajima kojima se izvještava o humanitarnoj akciji, najavljuje neka pojedinačna akcija ili potiče građane da doniraju potreban novac. Ipak u 6 članaka²⁹ u kojima se najavljuje ili izvještava s nekog događaja na kojem se prikupljala pomoć za Marijetu, pronađeno je da je izvještaj neopravdano jednostran. Članci nisu u potpunosti u skladu sa svrhom takvog izvještavanja, ne donose informacije o cjelokupnoj humanitarnoj akciji, Marijetinoj bolesti ili potrebama i ni na koji način ne senzibiliziraju javnost niti potiču na donacije. Jednako tako, kada se govori o sukobu majke bolesne djevojčice i Udruge, objavljeni članak³⁰ jednostrano donosi izjave samo majke, ali ne i predstavnika Udruge. Time je onemogućeno drugoj strani da iznese svoje mišljenje. U tim su člancima izostavljene i činjenice koje su bitne za razumijevanje samog događaja pa se dodatno ne mogu smatrati poštenima. S druge strane, u pojedinim se člancima³¹, uz najavu ili izvještaj s pojedinačnog događaja prikupljanja pomoći i pratećih izjava organizatora, govori podrobnije o bolesti Marijete Bugarin, senzibilizira se javnost i potiče na donacije, a da se ne donose izjave predstavnika inicijalne akcije. Ne smatra se to povredom zahtjeva da se ravnopravno prikažu sve strane izvještaja jer bi se, u slučaju da se iznova u svakom novom članku traži izjava majke ili bolesne djevojčice, to opravdano moglo smatrati kršenjem prava djeteta na privatnost, pretjeranim medijskim izlaganjem i sekundarnom viktimizacijom djevojčice koja je ionako u velikoj mjeri viktimizirana samom činjenicom da su njene potrebe i problemi postali javni.

Posljednji objavljeni članak³² donosi informaciju da se Marijeta Bugarin vratila s druge operacije u SAD-u, a da prethodno o toj operaciji uopće nije izvještavano, nije bilo akcije prikupljanja pomoći i u tekstu ostaje nejasno kako je ona financirana – sredstvima koja su ostala nakon prve operacije ili kasnijim pojedinačnim akcijama o kojima se nije izvještavalo. Članak nedovoljno istražuje činjenice i izostavlja one koje su javnosti, posebice donatorima akcije, bitne.

Uravnoteženost kao standard profesionalnog novinarstva iznimno je važan, ali ponekada, posebno u izvještavanju o tako osjetljivim temama kao što su potrebe bolesne djece, treba uložiti

²⁹ Objavljeni 20.10.2014., 24.10.2014., 28.10.2014., 29.10.2014., 28.11.2014. i 05.12.2014.

³⁰ <http://epodravina.hr/konacni-termin-za-marijetinu-operaciju-u-sad-u-je-2-travnja/>, dostupno 15.04.2017.

³¹ Članci objavljeni 04.09.2014., 24.10.2014., 31.10.2014., 14.11.2014. i 02.12.2014.

³² <http://epodravina.hr/marijeta-bugarin-vratila-se-nakon-druge-operacije-u-sad-u/>, dostupno 15.04.2017.

povećane napore da bi se ostvario. Ne radi se samo o tome da sve strane izvještaja budu zastupljene u jednakoj mjeri, ni o dužini članaka ili naslova. Radi se i o suptilnijoj uravnoteženosti, balansu onog negativnog prikazanog i onog pozitivnog, poteškoća i mogućnosti napretka. Radi se isto tako i o traganju za potrebnom dozom empatije koju treba izazvati izvještavanjem i sažaljenja koje treba izbjegavati.

Na većini naslovnih fotografija članaka prikazuje se Marijeta sama, u nešto manjem broju neke druge osobe, ali ih možemo smatrati usklađenima s tekstem. Naslovne fotografije dvaju članaka³³ prikazuju Marijetu, ali su neusklađene s tekstem jer se tema članaka odnosi na nešto sasvim drugo, dok se Marijeta tek spominje. Jedan od dvaju članaka koji sadrži videozapis³⁴ na naslovnoj fotografiji ne prikazuje Marijetu, već druženje rukometnih reprezentativaca s građanima na glavnom koprivničkom trgu u okviru kojeg su se prodavale majice s potpisima rukometaša, a prihod je bio namijenjen humanitarnoj akciji. Videozapis u trajanju od 13 minuta i 35 sekundi samo u dva navrata prikazuje Marijetu – prvi put u trajanju od 6 sekundi prilikom fotografiranja s rukometašima i drugi put u trajanju od 23 sekunde u igri sa sestrom. Priložena fotogalerija donosi 66 fotografija od kojih se samo 8 odnosi na Marijetu. Pokazuje se to kao neuravnoteženi prikaz humanitarne akcije i pratećih događaja. Ono što treba naglasiti jest da je Marijeta na svim fotografijama koje se na nju odnose prikazana pozitivno, bez prikaza njene patnje ili bolesti u većoj mjeri no što je to potrebno. Nisu nađeni elementi kršenja dječjih prava u fotografskim ili videoprikazima. Posebno se to odnosi na video objavljen u članku pod naslovom „Pomozimo Marijeti u borbi protiv Parry Romberg sindroma“ od 17. listopada 2014. godine u kojem je prikazana kao vedra djevojčica u igri s braćom i sestrama, koja smireno objašnjava svoju bolest i daje nadu u oporavak i u kojem se ne krši pravo na zaštitu dostojanstva i časti djeteta.

Ranije spomenute UNICEF-ove etičke smjernice – Načela za etičko izvještavanje o djeci nalažu da zaštita najboljih interesa svakog djeteta „prethodi svim drugim obzirima, pa i zagovaranju dječjih pitanja kao i promicanju dječjih prava“³⁵. To znači da i kada je kršenje prava djeteta u njegovom najboljem interesu (primjerice prilikom kršenja prava djeteta na privatnost,

³³ Objavljeni 20.10.2014. i 25.11.2014.

³⁴ <http://epodravina.hr/foto-video-hrvatski-rukometasi-druzili-se-s-koprivnicancima-uoci-utakmice-s-nizozemskom/>, dostupno 15.04.2017.

³⁵ <http://www.dijete.hr/websites/dijete.hr/Dokumenti/Za%20novinare/Eticke%20smjernice.pdf>, načelo 1. čl. 3, dostupno 01.04.2017.

što neupitno jest slučaj u medijskom izvještavanju o humanitarnim akcijama ove vrste), potrebno je pronaći mjeru i ravnotežu. Mediji općenito više pažnje poklanjaju „crnim temama“, smatrajući da to privlači čitatelje. Međutim, u ovakvim je izvještajima nužno prikazati i pozitivnu stranu priče, mogućnost Marijetinog ozdravljenja. Istraživanje je pokazalo da su 17 od 24 članka u tome i uspjela. Osim što neizostavno govore o bolesti djevojčice i njenim potrebama, pozivaju javnost na donacije, senzibiliziraju je kako bi se prikupilo što više financijskih sredstava za liječenje i prikazuju Marijetu u pozitivnom svjetlu. Primjerice, članak od 4. rujna 2014. godine³⁶ govori o negativnoj strani Marijetine bolesti koja uzrokuje napad imunološkog sustava na samog sebe i uništava jednu stranu lica i kaže da je „Marijeti operacija hitno potrebna jer njena bolest jako brzo napreduje. Dođe li do mozga i počne napadati samo njegovo tkivo, Marijeta gubi život“. Ujedno se mole građani da ne dopuste da se „jedan dječji život nepotrebno ugasi“. Međutim, u istom članku opisuje se Marijetu i kao marljivu djevojčicu koja želi nastaviti osnovnu školu i koja će nakon takve operacije moći potpuno normalno živjeti kao i svi njeni vršnjaci. Sedam³⁷ članaka pokazalo se neuravnoteženima. Uglavnom se piše o pojedinačnim događajima u sklopu kojih je proveden jedan dio humanitarne akcije za Marijetu, ali se nju tek ovlaš spominje, ne govori se o njenoj bolesti, potrebama, operaciji, te se ni u kom pogledu ne senzibilizira javnost niti potiče na donacije. Ako se radi o tome da portal smatra da je čitateljstvo u kasnije objavljenim člancima već upoznato s akcijom i da je nema potrebe iznova objašnjavati, radi se o kršenju standarda profesionalnog novinarstva.

Što se tiče dužine članaka, istraživanje je pokazalo da se u 17 članaka, iako su neki relativno kratki, dalo dovoljno prostora temi, a da su u 7 slučajeva³⁸ članci trebali biti bogatiji, duži, detaljnije informirati javnost o temi.

Prilikom pisanja naslova poštivani su standardi profesionalnog novinarstva. Naslovi su informativni, a samo dva nisu direktno vezana za Marijetu, već za sportski događaj u okviru kojeg je proveden i jedan dio humanitarne akcije. Nisu pronađeni naslovi sa senzacionalističkim elementima. Dužina naslova je primjerena, uglavnom se radi o jednoj informaciji danoj u jednoj

³⁶ <http://epodravina.hr/marijeta-boluje-od-rijetke-bolesti-hitno-joj-je-potrebna-operacija-u-sad-u-nazovite-06096-96-96/>, dostupno 15.04.2017.

³⁷ Objavljeni 17.10.2014., 20.10.2014., 24.10.2014., 28.10.2014., 29.10.2014., 28.11.2014. i 5.12.2014.

³⁸ Ibid.

rečenici. Samo tri naslova³⁹ daju dvije informacije u jednoj ili dvije rečenice, odijeljene zarezom. Podnaslovi su isključivo informativni, ali tek ih 10 senzibilizira javnost. Od ostalih 14, njih 4 se uopće ne odnosi na Marijetu. Nadnaslova nema. Ujedno, tekstovi nisu opremljeni ni međunaslovima, dijelovi teksta odvajani su jedino bjelinama.

Istraživanje je pokazalo da se u svega 5 objavljenih članaka izaziva empatija. Ostali su se pokazali neutralnima. Poneki od njih pokazuju iskorak prema izazivanju empatije ili senzibiliziranju javnost, primjerice rečenicom: „Vjerujemo u potpun uspjeh operacije koja će dati Marijeti novu priliku za kvalitetan život“⁴⁰, iako nedovoljno.

Jedan od bitnih standarda profesionalnog novinarstva jest točnost. Prvenstveno se ovdje misli na pravopisnu i gramatičku točnost. Ne može se reći da su članci nepismeni, ali se potkradaju nenamjerne greške, primjerice „datim“⁴¹ umjesto „datum“. Manje oprostive za najčitaniji lokalni portal jesu greške iz neznanja, primjerice kada se u članku objavljenom 15. siječnja 2015. godine poziva na Udrugu kao izvor, a piše se malim početnim slovom ili u članku objavljenom 8. siječnja 2016. godine gdje autorica članka riječ *Facebook* piše jednako tako malim početnim slovom. Nedosljednost u pisanju vidi se u nazivu Marijetine bolesti, ponegdje piše Parry Romberg sindrom, a ponegdje Parry-Romberg sindrom. Bilo bi besmisleno dalje nabrajati slične greške. Informacije čija točnost nije utvrđena, moraju se naznačiti kao takve. Međutim, to nije uvijek slučaj. Primjerice u prvom članku, objavljenom 4. rujna 2014. godine, ne naznačuje se kao upitan ni iznos novca potrebnog za liječenje, ni mjesto operacije, iako su se obje iznesene informacije kasnije pokazale netočne.

Nepriistranost u izvještavanju o humanitarnim akcijama teško je izbjeći. Međutim, istraživanje je pokazalo da je EP u tome uspjela u tri četvrtine članaka, točnije 18 njih koji su ocijenjeni nepristranima. Čak 15 ih je ocijenjeno potpuno vrijednosno neutralnima, dok su u 3 članka pronađeni elementi primjerene sklonosti. Tek su u jednom članku⁴² pronađeni elementi potpune pristranosti. Radi se o članku koji vrlo malo spominje Marijetu i njene potrebe, ne senzibilizira javnost, a umnogome djeluje kao hvalospjev vijećnicima koji se odriču svoje naknade u korist bolesne djevojčice. Ostali članci (njih 5) u kojima su pronađeni neki elementi

³⁹ U člancima objavljenim 04.09.2014., 27.11.2014. i 19.03.2015.

⁴⁰ <http://epodravina.hr/marijeta-u-ponedjeljak-putuje-u-sad-operacija-2-travnja/>, dostupno 15.04.2017.

⁴¹ U podnaslovu članka objavljenog 12.12.2014.

⁴² <http://epodravina.hr/i-gradski-vijecnici-pomazu-bolesnoj-marijeti-bugarin/>, dostupno 15.04.2017.

pristranosti, ocijenjeni su kao primjereni i uravnoteženi, senzibiliziraju javnost i daju nadu u pozitivan ishod liječenja.

Jedno od bitnih obilježja *online* medija svakako je neposrednost. Misli se prvenstveno na mogućnost da se informacije objavljuju ažurno. Epodravina.hr je u potpunosti iskoristila tu mogućnost pa za vrijeme aktivnog prikupljanja financijskih sredstava, u periodu od rujna do prosinca 2014. godine, članke objavljuje u vremenskim razmacima od najviše 2 tjedna, najčešće svakih nekoliko dana. Isto se može konstatirati i za period koji slijedi nakon toga, do travnja 2015. godine i prve operacije, kada se novac više ne prikuplja aktivno pojedinačnim akcijama. Taj je period obilježen izvještajima o sukobu majke bolesne djevojčice i Udruge, a članci se objavljuju u razmacima od 2 tjedna do mjesec dana. Nakon prve uspješne operacije, portal više ne prati razvoj događaja, ne izvještava o planiranoj drugoj operaciji, a ne prati ni prikupljanje financijskih sredstava koja za nju nedostaju. S obzirom na to da je posljednji članak objavljen gotovo 9 mjeseci nakon prethodnog i tek nakon što se djevojčica vratila s druge operacije u SAD-u, ne možemo reći da je objavljen ažurno. Prema Brautoviću (Brautović 2011: 44), jedna od prednosti neposrednosti u *online* medijima jest raznovrsnost, ponajprije raznovrsnost u obradi teme. U samo 4 članka⁴³ glavne teme su pojedinačne akcije prikupljanja pomoći za Marijetu s naglaskom na sam događaj, bilo sportski ili kulturni, bez ikakvih informacija o cjelokupnoj humanitarnoj akciji, Marijetinoj bolesti i slično. Za njih možemo reći da ne pružaju raznovrsnost. Ostali članci teme obrađuju raznovrsno. I kada je članak potpuno jednostran⁴⁴, obrađen je tako da nudi raznovrsne informacije i u skladu sa svrhom članka.

Epodravina.hr nije ostvarila nikakvu interakciju s čitateljima. Iako ispod svakog članka postoji mogućnost da registrirani korisnici ostave svoj komentar, niti jedan članak nije komentiran, niti se čitatelje na to potiče. Jednako tako, istraživanje je pokazalo da EP ne koristi mogućnost multimedije u svom izvještavanju u dovoljnoj mjeri. U knjizi *Online novinarstvo* Brautović navodi 4 glavne *online* novinarske forme – pisane forme, audio i video forme, fotogalerije i infografike. (Brautović 2011: 54) Multimedijски specijali su, kako navodi, kombinacija dvije ili više navedenih formi. Tek u dva članka EP koristi tu mogućnost. U

⁴³ Objavljeni 20.10.2014., 24.10.2014., 28.11.2014. i 05.12.2014.

⁴⁴ Primjerice oni objavljeni 04.09.2014. ili 17.10.2014.

jednom⁴⁵ donosi tekst, fotografiju i video, a u drugom⁴⁶ još i fotogaleriju sa 66 fotografija. Svi ostali članci donose samo tekst i naslovnu fotografiju članka. Sadržaj takvih članaka je statičan, dok u multimedijским specijalima nalazimo kombinaciju dinamičnog i statičnog sadržaja – video je dinamičan, a ostali sadržaji statični. Od korisnika se tek u ta dva članka očekuje aktivnost u pokretanju videa ili fotogalerije, ostali članci omogućuje mu pasivnost u pristupu sadržaju.

Što se tiče povezivanja poveznicama kao jednog od ključnih obilježja *online* medija, EP je i ovdje propustila iskoristiti tu mogućnost. Niti jedan članak ne sadrži poveznicu na neki drugi *online* sadržaj, izuzev poveznica na početnu stranicu drugih portala s kojih su pojedini članci preuzeti.

Svi su članci arhivirani, a upisom ključne riječi u tražilicu prikazuju se prema datumu objave. Sadržaj je prikazan asinkrono, tj. prolazi fazu uređivanja i spremljen je za naknadni pregled.

Više od polovice članaka, točnije njih 14 objavljeno je u rubrici „Vijesti“ i ti članci donose informacije s naglaskom na humanitarnu akciju. U rubrici „Sport“ objavljeno je 7 članaka, a u rubrici „Život“ 3. Takvi članci naglasak stavljaju na teme iz svijeta sporta ili društvenog života, s tek usputnim informacijama o humanitarnoj akciji za Marijetu Bugarin.

5.3.2. Vecernji.hr

Vecernji.hr kao jedan od najposjećenijih portala na području Republike Hrvatske nije pridavao veći značaj humanitarnoj akciji za Marijetu Bugarin. Vidljivo je to iz broja objavljenih članaka, ali i iz kratkog vremenskog perioda u kojem su oni bili objavljeni, tek nešto više od 3 mjeseca. Naime, kada se u tražilicu na portalu upiše ime Marijete Bugarin, pronade se 13 članaka⁴⁷. Prvi članak objavljen je 8. rujana 2014. godine, a posljednji 12. prosinca iste godine.

Istinitost kao standard profesionalnog novinarstva u kontekstu dokumentiranosti tvrdnji koje se objavljuju VL poštuje u većini članaka. Istraživanje je pokazalo da se u najvećem broju slučajeva poziva i na izvor i donosi izjave sugovornika, točnije u 7 članaka (u posljednjem

⁴⁵ <http://epodravina.hr/pomozimo-marijeti-u-borbi-protiv-parry-romberg-sindroma/>, dostupno 15.04.2017.

⁴⁶ <http://epodravina.hr/foto-video-hrvatski-rukometasi-druzili-se-s-koprivnicancima-uoci-utakmice-s-nizozemskom/>, dostupno 15.04.2017.

⁴⁷ <http://www.vecernji.hr/pretraga?q=marijeta+bugarin&p=1&r=-1>, dostupno 15.04.2017.

objavljenom članku 12. prosinca 2014. godine poziva se na čak 5 izvora i donosi 2 izjave), ili pak dokumentira tvrdnje pozivajući se samo na izvor ili fotogalerijom. Tek u 2 članka⁴⁸ VL ne donosi ni izjave sugovornika niti se poziva na izvor. Osim što novinari u izvještavanju moraju tvrdnje potkrijepiti dokazima, ne smiju interpretirati događaje ili nagađati. Vecernji.hr ne poštuje dosljedno taj zahtjev. U članku u kojem se govori o slaboj posjećenosti rukometne utakmice čiji je prihod bio namijenjen liječenju Marijete Bugarin već u naslovu stoji: „Navijačima“ Podravke previše 10 kuna za pomoć bolesnoj Marijeti“⁴⁹. Riječ „navijačima“ autor stavlja pod navodnike ističući vlastiti sud kako oni to nisu, donosi podatak kako je „samo 475 Koprivničanaca kupilo kartu“, a sam nagađa razlog nedolaska na utakmicu: „Razlog? Vjerojatno to što je ulaznicu trebalo platiti 10 kuna (...)“. U kasnijem članku⁵⁰ portal se bavi svojevrsnim istraživanjem pa je poslao upit na 22 velike lokalne tvrtke (kako ih sam naziva „jači igrači“, premda nije jasno po kojim su kriterijima odabrani) i traži da se izjasne jesu li donirale novac za Marijetino liječenje. Iako je odgovor do pisanja članka, prema priznanju samog portala, stigao tek s 9 adresa, novinar već u naslovu kaže: „Županija za bolesnu Marijetu Bugarin donirala 10.000, Grad 5.200 kuna, a veće tvrtke ništa“. Kasnije u članku dodaje i tvrdnju: „Doznali smo da je jako slab odaziv tvrtki i institucija ovoj humanitarnoj akciji i da je to razlog zašto se novac skuplja puževim koracima“, ali ne navodi izvor takve informacije. Novinar svojevrijedno interpretira podatke kojima raspolaže, grubo kršeći profesionalne standarde. Vidljivo je to i u daljnjim izvještajima⁵¹ u kojima demantira ranije iznesene tvrdnje i objavljuje podatke Udruge koliko je koja tvrtka na području Županije donirala novca. U tom kontekstu nije iznevjerena samo istinitost izvještavanja, iznevjereno je i poštenje u izvještavanju, profesionalni standard koji bi trebao biti *conditio sine qua non*. Naime, nakon što iznosi, kako je rečeno, podatke Udruge iz kojih je vidljivo da su mnoge velike tvrtke donirale novac, VL za 5 dana objavljuje članak u kojem već u podnaslovu

⁴⁸ Objavljeni 28.10.2014. i 30.11.2014.

⁴⁹ <http://www.vecernji.hr/sjeverozapadna-hrvatska/sramota-navijacima-podravke-previse-deset-kuna-za-pomoc-tesko-bolesnoj-marijeti-969676>, dostupno 15.04.2017.

⁵⁰ <http://www.vecernji.hr/sjeverozapadna-hrvatska/zupanija-za-marijetu-donirala-10000-grad-5200-kuna-a-tvrtke-gotovo-nista-975343>, dostupno 15.04.2017.

⁵¹ <http://www.vecernji.hr/sjeverozapadna-hrvatska/evo-tko-su-najveci-donatori-za-malenu-marijetu-975491>, dostupno 15.04.2017.

govori da su se „Veliki igrači“ manje-više oglušili na pozive Udruge (...)“, a u nastavku teksta kaže i da su se „(...) dosad uglavnom iskazali „obični ljudi“ i tek pokoja tvrtka“⁵².

Svi su tekstovi autorski. Osim jednog članka, sve ih potpisuje isti novinar Zvonimir Markač koji je zadužen za teme Koprivničko-križevačke županije. Jednako je i s naslovnim fotografijama članaka – svima im je potpisan izvor, a na 5 fotografija⁵³ je i objašnjeno što se na njima nalazi.

Osim već navedenog primjera kršenja standarda poštenja u izvještavanju, pronađeni su još neki primjeri. Posebno je upečatljiva fotogalerija u članku objavljenom 29. listopada 2014. godine koja sadrži 25 fotografija, a na Marijetu se odnose svega dvije. U posljednjem članku, objavljenom 12. prosinca 2014. godine, u kojem objašnjava pozadinu sukoba između Udruge i Marijetine majke oko financijskih sredstava prikupljenih za Marijetu, kaže da će „(...) u cijeloj priči zapravo najviše nastradati Marijeta, kojoj je jučer pozlilo pa je završila u bolnici“, pritom ne objašnjavajući razlog zašto je dijete završilo u bolnici, ali ostavljajući dojam da je razlog baš sukob. Ujedno, u istom članku VL pokazuje i promišljenost i poštenje u izvještavanju, kada kaže da za sukob dvije strane zna već neko vrijeme, ali da o njemu nisu htjeli pisati „želeći maksimalno zaštititi djevojčicu“, sve dok sama majka nije objavila informacije.

Istraživanje je pokazalo da u većini članaka VL daje mogućnost svim stranama izvještaja da iznesu svoje stajalište (i u slučajevima kada je tema opravdano jednostrano obrađena, dano je dovoljno informacija). Međutim, iz već navedenog primjera gdje portal optužuje veće lokalne tvrtke da se nisu uključile u akciju, vidljivo je da nije svima dana mogućnost da se izjasne (niti bi to bilo moguće), ali se generalizira i, kako se poslije pokazalo, lažno optužuje.

Osim navedenih primjera, ostale članke možemo smatrati primjerom poštenog izvještavanja u smislu objavljivanja svih činjenica važnih za razumijevanje događaja. U njima se, bez obzira na to što je povod izvještavanju, primjerice, neki sportski događaj u okviru kojeg se prikupljala pomoć za Marijetu, uvijek iznova objavljuju osnovne informacije o bolesti djevojčice, njenim potrebama, operaciji i slično. Isto tako, gotovo u svakom članku pokušava se senzibilizirati javnost i potaknuti na donaciju.

Naslovne fotografije u nešto više od polovice članaka prikazuju Marijetu. Radi se o potpuno pozitivnim fotografijama koje ne krše Marijetina prava, ne prikazuju je u negativnom kontekstu i

⁵² <http://www.vecernji.hr/sjeverozapadna-hrvatska/za-marijetu-bugarin-prikupljeno-372000-kuna-jos-nedostaje-230000-kuna-976528>, dostupno 15.04.2017.

⁵³ U člancima objavljenima 08.09.2014., 20.10.2014., 28.10.2014., 15.11.2014. i 12.12.2014.

ne odaju pretjerano patnju kroz koju prolazi. Na pet naslovnih fotografija ne nalazi se Marijeta, već neke druge osobe (primjerice, mama, rukometaši i slično), ali su fotografije u skladu s temom članka. Međutim, u već navedenom primjeru članka koji sadrži fotogaleriju, ne može se govoriti o ravnopravnoj zastupljenosti svih strana na fotografijama, niti o uravnoteženom prikazu. Na 25 fotografija u fotogaleriji, Marijeta se nalazi svega na dvije.

Istraživanje je pokazalo da VL u gotovo svim člancima uspijeva ostvariti uravnoteženost u izvještavanju, premda je to, kako je već prije spomenuto, u ovakvoj vrsti izvještavanja vrlo teško. U 10 analiziranih članaka javnost se senzibilizira podjednako negativnim i pozitivnim informacijama. Tako, primjerice, u prvom objavljenom članku od 8. rujna 2014. godine kaže: „Marijetina bolest brzo napreduje pa nema puno vremena. Dođe li do mozga, nema joj više života“, ali je već u podnaslovu opisuje kao dobru učenicu, vesele naravi koja voli crtati, te objavljuje Marijetinu izjavu: „Ne bojim se operacije, ali voljela bih da to sve što prije završi i da konačno počnem normalno živjeti“. Ujedno, to je i jedina Marijetina izjava od svih 37 analiziranih članaka oba portala. U istom članku prepričava se izjava Marijetina brata blizanca, koja predstavlja kršenje prava djeteta na privatnost i nepotrebno iskorištavanje i prikazivanje dječje patnje: „Njezin brat blizanac Mihovil dobacio nam je da jako voli svoju sestru i da je ne želi izgubiti“. Potpuno je neopravdano otkriven identitet dječaka i prikazan strah od gubitka sestre. Članak od 20. listopada 2014. godine objavljuje isti video kakav je na EP objavljen tri dana prije u kojem je Marijeta prikazana kao vesela, zaigrana djevojčica. Čak i u članku u kojem se proziva velike tvrtke da nisu donirale novac za Marijetino liječenje, objavljuju se i informacije koje temu osvjetljavaju iz drugog kuta – o muškarcu koji je donirao 30 tisuća kuna i ostavio lijepu poruku: „Marijeta, možeš ti to“. Tri članka⁵⁴, koja su istraživanjem ocijenjena kao neuravnotežena u prikazu pozitivnih i negativnih strana izvještaja, ne senzibiliziraju javnost u dovoljnoj mjeri i ne potiču na donacije, niti daju nešto više informacija o Marijetinoj bolesti, potrebama i slično.

Vecernji.hr rijetko koristi nadnaslove u opremi teksta, barem one koji bi se mogli smatrati nadnaslovima u pravom smislu riječi. Uglavnom se radi o tek jednoj riječi „Koprivnica“, koja sama po sebi, osim naznačavanja grada za koji je tekst vezan, ne donosi druge informacije. Tek četiri članka sadrže drugačije nadnaslove i to članak od 20. 10. 2014. „Vrijeme curi“, članak od 27. 10. 2014. „Sramota u Koprivnici“ (Slika 3), od 29. 10. 2014. „Humanitarna akcija“, te „Humanost“ 30. 11. 2014. godine.

⁵⁴ Objavljeni 27.10.2014., 24.11.2014. i 25.11.2014.

Slika 3. Primjer nadnaslova na portalu Vecernji.hr

Naslovi većine članaka su informativni, tek poneki s elementima senzacionalizma (primjerice, već spomenuti naslov: „Navijačima“ Podravke previše 10 kuna za pomoć bolesnoj Marijeti“). Primjerene su dužine, uglavnom jedna informacija dana u jednoj rečenici. Tek u dva naslova⁵⁵ objavljene su dvije informacije odijeljene zarezom, odnosno dvotočkom. Podnaslovi su jednako tako u velikoj mjeri informativni, ali ne senzibiliziraju javnost. Tek kod malog broja uočeni su elementi senzacionalizma. Primjerice, „Veliki igrači“ su se manje-više oglasili na pozive Udruge (...)“⁵⁶ ili „Marijetina majka prijavila udrugu, a u udruzi tvrde da je ona dobivala novac i trošila ga netransparentno“⁵⁷. Vecernji.hr u opremi teksta koristi međunaslove, kratke i efektne koji senzibiliziraju javnost na humanitarnu akciju, primjerice „Pomozite!“ ili „Jedina u

⁵⁵ Objavljeni 08.09.2014. i 20.10.2014.

⁵⁶ <http://www.vecernji.hr/sjeverozapadna-hrvatska/za-marijetu-bugarin-prikupljeno-372000-kuna-jos-nedostaje-230000-kuna-976528>, dostupno 15.04.2017.

⁵⁷ <http://www.vecernji.hr/sjeverozapadna-hrvatska/majka-i-udruga-u-svadi-zbog-novca-za-malenu-marijetu-978830>, dostupno 15.04.2017.

Hrvatskoj⁵⁸. U podjednakom omjeru članci ili izazivaju empatiju ili su potpuno neutralni, a istraživanjem je pronađen tek jedan članak u kojem se nepotrebno izaziva sažaljenje rečenicom: „Marijetina majka gotovo se rasplakala kada je vidjela koliko je malo ljudi došlo“⁵⁹.

Točnost kao standard profesionalnog novinarstva krši se u već ranije navedenim primjerima prozivanja većih lokalni tvrtki da nisu donirale sredstva za Marijetino liječenje. Izneseni podaci nisu provjereni i pokazali su se lažnima. Pojedine rečenične konstrukcije su nejasne i nedosljedne, primjerice tvrdnja iz članka objavljenog 10. rujna 2014. godine koji kaže: „Ulaznice su zapravo besplatne, ali će ih gledatelji morati platiti minimalno 10 kuna“. Osim sitnijih pravopisnih grešaka, uglavnom ponavljanih i iz neznanja (primjerice, pisanje o konkretnoj udruzi malim početnim slovom), nema većih pogrešaka. Naziv Marijetine bolesti dosljedno se piše koristeći spojnicu (Parry-Romberg sindrom).

Istraživanje je pokazalo da je autor uspio u većini analiziranih članaka zadržati nepristranost, pokazujući primjerenu sklonost prema Marijeti ili potpuno vrijednosno neutralno u odnosu na nju. U tri analizirana članka⁶⁰ pronađeni su elementi pristranosti uz pokazivanje neprimjerene sklonosti prema nekoj od strana izvještaja. U jednom članku⁶¹ pronađeni su elementi pristranosti, ali uz pokazivanje primjerene sklonosti prema Marijeti kada, znajući za sukob majke i Udruge oko novca, VL ne objavljuju takve informacije „želeći maksimalno zaštititi djevojčicu“.

Za humanitarne akcije bitno je da budu prisutne u medijima, vidljive i, možda najvažnije, da se o njima ažurno izvještava. Vecernji.hr je uglavnom ažurno pratio humanitarnu akciju izvještavajući o njoj u vremenskim razmacima od 1 do 15 dana. Međutim, VL akciju prati prekratko, svega 3 mjeseca. Prestaje izvještavati već prije no što je utvrđen datum prve operacije.

U člancima se daju raznovrsne informacije pa čak i kada se govori o pojedinačnim akcijama (sportskim događajima i slično), ne propušta se prilika da se još jednom objasni situaciju u kojoj se nalazi Marijeta Bugarin i potakne čitatelje na donaciju.

Dvosmjernost komunikacije portala i čitatelja jedan je od bitnih pokazatelja stupnja ostvarene interaktivnosti portala. U gotovo polovici članaka, bez obzira na to što VL nudi mogućnost

⁵⁸ <http://www.vecernji.hr/sjeverozapadna-hrvatska/sramota-navijacima-podravke-previsse-deset-kuna-za-pomoc-tesko-bolesnoj-marijeti-969676>, dostupno 15.04.2017.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Objavljeni 27.10.2014., 24.11.2014. i 30.11.2014.

⁶¹ Objavljenom 12.12.2014.

komentiranja, nema komentara čitatelja. U 7 članaka koji su objavljeni na portalu i komentirani, nalazi se ukupno 20 komentara čitatelja. Omjer komentara koji su u istraživanju ocijenjeni kao pozitivno nastrojeni u odnosu na negativne očekivan je – 3 su neutralna, 5 pozitivnih i 12 negativnih.

Istraživanje je pokazalo da portal u nedovoljnoj mjeri koristi multimedijalnost kao obilježje *online* novinarstva. Tek 3 članka⁶² sadrže multimedijски specijal, od kojih jedan, uz uobičajeni tekst i naslovnu fotografiju, sadrži još i video, a dva članka fotogalerije. Fotogalerija u članku objavljenom 15. studenog 2014. godine sadrži samo 2 fotografije pa, premda je portal označava kao fotogaleriju, ne možemo smatrati da se radi o multimedijalnosti u punom smislu riječi. Druga fotogalerija sadrži 25 fotografija. Što se videa tiče, ne radi se o uratku VL, već o promotivnom videu humanitarne akcije, jednakom kakav je objavljen i na EP. Multimedijски sadržaj je statičan, osim spomenutog videa koji se smatra dinamičnom multimedijom. Od korisnika se uglavnom ne traži aktivnost u pristupu sadržaju, osim što se očekuje da sam pokrene objavljen video i samostalno prelistava fotografije kroz fotogaleriju.

Jednako kao i u slučaju multimedijalnosti, VL u nedovoljnoj mjeri koristi mogućnost povezivanja članaka poveznicama s nekim drugim *online* sadržajem. Tek tri članka⁶³ na kraju teksta sadrže poveznice na ranije objavljene članke portala vezano uz humanitarnu akciju. Ujedno, samo jedan od njih donosi dvije poveznice, a ostala dva jednu. Pet članaka sadrži poveznice u samom tekstu, gdje pojedine označene riječi vode na reklamni sadržaj. Radi se o riječima koje se označavaju na razini cijelog portala i kontinuirano mijenjaju te ih ne možemo smatrati dijelom izvještavanja o konkretnoj humanitarnoj akciji.

Članci su arhivirani, asinkroni, tj. uređeni i spremljeni za naknadni pregled. Kada se u tražilicu upiše ključna riječ za pretraživanje članaka, oni se prikazuju poredani bez utvrđenog redoslijeda (primjerice prema datumu objave), pa biva teško razlučiti što je početak, a što kraj izvještavanja.

S obzirom na to da se radi o humanitarnoj akciji koja je uglavnom imala regionalni odjek, ne čudi da su svi analizirani tekstovi, osim onog objavljenog 29. listopada 2014. godine u rubrici „Sport“, objavljeni u rubrici „Regije“.

⁶² Objavljeni 20.10.2014., 29.10.2014. i 15.11.2014.

⁶³ Objavljeni 20.10.2014., 29.10.2014. i 30.11.2014.

5.3.3. Sličnosti i razlike regionalnog i nacionalnog portala

U dva prijašnja odlomka detaljnije je razrađeno izvještavanje, posebno na razini regionalnog, a posebno nacionalnog portala. Stoga će se ovdje naznačiti samo najvažnije i najočitije sličnosti, odnosno razlike.

Istraživanje je pokazalo da i VL i EP u većini svojih članaka poštuju istinitost kao standard profesionalnog novinarstva. Misli se ovdje na dokumentiranost tvrdnji koje se iznose, a oba portala tvrdnje uglavnom potkrjepljuju izjavama sugovornika i/ili pozivanjem na izvor. Međutim, VL krši navedeni standard u slučajevima u kojima se upušta u interpretaciju informacija ili čak nagađanje. Iako kod EP takvog kršenja nema, portal još očitije krši istinitost kao standard u izvještavanju kada tekstove objavljuje potpisujući sam portal, ali ne i autora (autorica je potpisana na jednom od 24 teksta). Svi tekstovi VL potpisani su imenom autora teksta, a isto se može reći i za fotografije kojima je pripisan izvor, nekima i objašnjenje onoga što fotografija prikazuje. EP u ponekim fotografijama navodi vlastiti portal kao izvor, u većini niti to. I EP i VL krše standard istinitosti u slučajevima kada iznose neproverene podatke koji se kasnije u člancima pokazu netočnima. Pojedinačni slučajevi obrađeni su u prijašnjim poglavljima i nisu nađeni u velikom broju.

Oba portala u većini članaka daju mogućnost svim stranama izvještaja da iznesu svoje mišljenje. Razlika je u onim slučajevima kada je tema opravdano jednostrano obrađena, primjerice kada se govori o nekom pojedinačnom događaju u okviru kojeg se prikupljala pomoć za Marijetu Bugarin – VL uvijek iznova ponavlja informacije vezane uz cjelokupnu humanitarnu akciju, objašnjava Marijetinu bolest i razloge zašto se novac prikuplja te pokušava senzibilizirati javnost na donaciju, a EP isto radi u vrlo malenom broju članaka, čime javnosti uskraćuje informacije koje su potrebne za razumijevanje događaja. Razlog tome može biti što portal smatra da se akcija provodi dovoljno dugo vremena i da je u dovoljnoj mjeri medijski zastupljena da su svi građani s njome upoznati. Kako bilo, riječ je o kršenju standarda profesionalnog novinarstva.

Što se tiče naslovnih fotografija, i jedan i drugi portal uspjeli su u većini članaka uskladiti fotografiju s tekстом, na njima je uglavnom Marijeta i to, što je posebno bitno, prikazana u pozitivnom svjetlu bez naglašavanja patnje kroz koju prolazi. Ni kod jednog portala nisu nađeni elementi kršenja dječjih prava u tom smislu. Manju usklađenost s tekстом pokazuju videozapisi i fotogalerije koje su objavljene unutar pojedinih članaka (primjerice kod EP, videozapis u trajanju od 13,35 minuta odnosi se na Marijetu u svega 29 sekundi; fotogalerija VL donosi 25 fotografija, a Marijeta se pojavljuje na svega 2).

Ono što je u izvještajima o humanitarnim akcijama, posebice ako su uključena bolesna djeca, vrlo teško ostvariti – uravnoteženo prikazati i pozitivne i negativne strane izvještaja – oba portala

su uspjela u otprilike tri četvrtine svojih članaka (kod EP neuravnoteženima se pokazalo svega 7, a kod VL 3 članka). Iznose nužne pojedinosti o Marijetinoj bolesti i možebitni negativan ishod kao bi se senzibilizirala javnost, ali je prikazuju i kao veselu, zaigranu djevojčicu koja silno želi ozdraviti.

Naslovi i podnaslovi članaka oba portala većinom su informativni i primjerene dužine – jedna informacija u jednoj rečenici. Razlika u opremi teksta vidljiva je u postojanju nadnaslova i međunaslova u opremi tekstova VL, dok ih tekstovi EP ne sadrže.

Kada se krenulo u analizu članaka, željelo se ispitati u kojem omjeru izvještaji o humanitarnim akcijama izazivaju empatiju, odnosno sažaljenje. Neočekivano, izazivanje sažaljenja nađeno je u tek jednom članku na portalu VL, ali su se kao još veće iznenađenje pokazali rezultati istraživanja prema kojima su ostali članci oba portala više neutralni, nego što izazivaju empatiju. Osim toga, portali su uspjeli zadržati i nepristranost u izvještavanju. Ocijenjeno je kako autorica ili autor većine članaka pokazuje primjerenu sklonost prema Marijeti ili je čak vrijednosno neutralan u odnosu na nju. Tek jedan članak objavljen na EP ocijenjen je pristranim.

U slučaju oba portala potkradaju se greške u pisanju, od tzv. *tipfelera* do grešaka iz neznanja (nepoštivanje velikog ili malog početnog slova, primjerice).

Osim poštivanja standarda profesionalnog novinarstva, istraživanje se bavilo obilježjima *online* medija, odnosno korištenju prednosti koje takav medij pruža. Ponajprije, informacije se mogu objavljivati ažurnije nego u ostalim medijima i bez ograničenja prostora (kao što je to slučaj u tiskanim medijima, primjerice). Istraživanje je pokazalo da su oba portala, u vremenskom periodu u kojem su izvještavala o akciji, izvještavala ažurno. Međutim, VL u potpunosti prestaje izvještavati već prije prve operacije bolesne djevojčice, nakon svega tri mjeseca. Istina je da se akcija nakon toga provodi u manjem intenzitetu nego ranije, ali je dužnost portala popratiti događaj do kraja i obavijestiti javnost, posebice donatore akcije, o razvoju sukoba Marijetine majke i Udruge (o čemu su posljednje izvještavali) ili barem o obavljenim operacijama. EP izvještajima ažurno prati događaje sve do prve operacije. Međutim, kako je već rečeno u prijašnjim poglavljima, nakon toga gotovo 9 mjeseci nema objavljenih informacija sve do Marijetina povratka s druge operacije.

Velika razlika u portalima je u ostvarenoj interakciji s čitateljima. Članci EP nemaju niti jedan komentar čitatelja, iako postoji mogućnost komentiranja ispod svakog članka. VL ostvaruje veću interakciju s čitateljima i u 7 komentiranih članaka nalazi se 20 komentara. Razlog tomu možemo tražiti i u razlici u broju čitatelja VL i EP, gdje je VL zasigurno u prednosti.

Oba portala ne koriste dovoljno mogućnosti koje pruža medij u smislu multimedijalnosti. Tek dva članka na EP, odnosno tri na VL sadrže multimedijски specijal – uz standardnu opremu svakog članka, objavljeni tekst i naslovnu fotografiju, sadrže još video i/ili fotogaleriju. Isto se može reći i za povezivanje poveznicama, kao jedno od bitnijih obilježja *online* medija. EP uopće ne koristi tu mogućnost. Tek u slučaju preuzetih članaka donosi poveznicu na početnu stranicu portala s kojeg je sadržaj preuzet. Međutim, kako EP u kasnijem izvještavanju rijetko iznova daje informacije o svrsi humanitarne akcije, Marijetoj bolesti ili potrebama, povezivanje poveznicama na prethodno objavljene članke bilo bi nužno kako bi čitateljstvo dobilo uvid u cjelokupna događanja. VL tek tri članka povezuje poveznicama na ranije objavljene članke svog portala na tu temu. S obzirom na mogućnosti medija, smatra se to nedovoljnim.

Portali nude mogućnost pretraživanja članaka po ključnim riječima. Tako, kada se upiše ime Marijete Bugarin, tražilica reda objavljene članke na tu temu. Razlika je u tome što su u slučaju EP članci poredani po vremenu objave, dakle kronološki, a u slučaju VL nije jasno na koji su način poredani i teško je dokučiti gdje je kraj, odnosno početak izvještavanja. Potrebno je otvoriti svaki članak pojedinačno. Lokalni portal članke uglavnom objavljuje u rubrici „Vijesti“, a nacionalni portal u rubrici „Regije“. U skladu je to s važnosti koje portali pridaju temi.

Razlika u pristupu obradi teme na analiziranim portalima vidljiva je i iz činjenice što se EP ponajprije oslanja na kratke izvještaje s pojedinačnih događanja prikupljanja pomoći za Marijetu ili pak najave istih, bez dodatnog osvrtnja na razloge zbog čega je do humanitarne akcije uopće došlo. VL pokušava u člancima dati jednu širu sliku događaja. Ujedno, u slučaju VL, kako je navedeno u ranijoj analizi, postoji pokušaj samostalnog istraživanja teme koji ne prati zahtjeve istraživačkog novinarstva i prilikom kojeg autor nedopustivo svojevolumeno interpretira rezultate ili nagađa.

Svakako da je u analiziranim izvještajima, u slučaju oba portala, došlo do kršenja dječjih prava, ponajprije prava na zaštitu privatnosti, časti, dostojanstva i ugleda. Nesumnjivo je otkriven identitet Marijete Bugarin, kao i pojedinosti njezine bolesti. Međutim, prijeko je to potrebno kako bi se senzibilizirala javnost, potaknula na donacije i kako bi se ostvario cilj akcije pa su takva kršenja dječjih prava opravdana. Nije nađeno da bi njena patnja bila prenaplašeno i nerazmjerno prikazana u odnosu na mogućnost oporavka. Neopravdano kršenje dječjih prava pronađeno je u članku VL koji prenosi izjavu Marijetinog brata blizanca. Radi se o nepotrebnom prikazu patnje djeteta, za koje ne postoji niti jedan razlog da bude medijski eksponirano niti je nužno da bude otkriven njegov identitet.

6. Zaključak

Preporuka Pravobranitelja za djecu vezano uz izvještavanje o humanitarnima akcijama u kojima se prikuplja pomoć za bolesnu djecu naglašava da se treba, kada god je to moguće, izbjeći medijsko izlaganje takve djece, bez obzira na suglasnost roditelja koji vrlo često sami iniciraju humanitarne akcije i potenciraju prisutnost njihove djece u medijima. Apelira se na medije da u takvim slučajevima izvještavaju s posebnim senzibilitetom i obzirom, slijedeći najviše profesionalne standarde.

Dječja prava u 20. su stoljeću priznata u dotad neviđenom obujmu i međunarodnim i nacionalnim propisima štice kao najviša vrednota. Sve države svijeta ratificirale su UN-ovu Konvenciju o pravima djeteta, temeljni međunarodni dokument kojim se reguliraju prava djece na svjetskom nivou. Najveća vrijednost Konvencije jest u činjenici što ima veću pravnu snagu od nacionalnog prava i što se njene odredbe primjenjuju uvijek kada su u suprotnosti s nacionalnim pravom ili ono ne priznaje pojedino dječje pravo. Republika Hrvatska svoju zakonsku regulativu usklađuje s međunarodnom pa tako u velikoj mjeri priznaje i štiti dječja prava. Što se zaštite dječjih prava u kontekstu medijskog izvještavanja tiče, hrvatsko zakonodavstvo ne zaostaje za svjetskim i donosi jasne propise i smjernice za ponašanje medijskih djelatnika. U slučajevima kada se takva prava krše izostaje jača reakcija institucija koje su ili inertne ili nemaju zakonske instrumente kojima bi sankcionirale „neposlušne“ medije ili takve instrumente aktiviraju tek selektivno. Usmjerenija edukacija medijskih profesionalaca, jača samoregulacija struke i naglašavanje važnosti etičkog postupanja u obavljanju profesionalne djelatnosti uvelike bi popravilo kompletnu sliku o poštivanju dječjih prava u medijima. Sva relevantna, ranije u radu spomenuta istraživanja govore u prilog tezi da se ona često neopravdano krše, te da se djeca uglavnom prikazuju u kontekstu negativnih tema, a ne, kako je preporučeno, afirmativnih.

Postoje i situacije, kao u slučaju izvještavanja o humanitarnim akcijama kojima se prikuplja pomoć za liječenje bolesne djece, koje iziskuju baš to – kršenje dječjih prava. Nemoguće je ostvariti cilj koji se želi postići takvom akcijom ako se, u najmanju ruku, ne otkrije identitet djeteta, pojedinosti iz medicinske dokumentacije ili obiteljskog života. Sve su to jedini učinkoviti načini kako se može senzibilizirati javnost na pružanje financijske pomoći. Takvo kršenje prava djeteta nesumnjivo je za njegovu dobrobit, ali samo ako je uravnoteženo, promišljeno i balansirano. Mediji često prelaze mjeru, priča evoluirala i izrasta u senzaciju od koje više ni dijete ne crpi koristi.

Slučaj djevojčice Nore Šitum koji je 2013. godine ujedinio Hrvatsku to zorno prikazuje. Radilo se o situaciji koja je po svemu slična Marijeti Bugarin, bolesnoj djevojčici za čije se liječenje prikupljao novac, prvenstveno na inicijativu majke Đane Atanasovske i uz pomoć

Udruga Hrabro dijete. Slučaj je sličan i po sukobu majke i Udruge koja ju je optužila da je zatajila i netransparentno trošila novac namijenjen liječenju malene Nore, a sukob je dobio i svoj sudski epilog. Međutim, velika je razlika u medijskoj eksponiranosti slučaja Nore Šitum i Marijete Bugarin. Pretragom portala Vecernji.hr prema ključnoj riječi „Nora Šitum“⁶⁴ pronađe se čak 106 članaka. Za liječenje su uplaćeni višemilijunski iznosi, informacije su objavljivane gotovo na dnevnoj bazi i cijela Hrvatska je navijala za ozdravljenje malene djevojčice. Jednako tako, cijela se zemlja ujedinila u tuži nakon što je Nora Šitum preminula. Voditeljica Dnevnika Nove TV emitiranog 21. ožujka 2013. godine rasplakala se čitajući vijest o smrti djevojčice, a mnoge javne osobe izrazile su sućut roditeljima. Medijsko izvještavanje se ni nakon smrti djevojčice nije smirivalo, ali se nakon informacija o financijskim malverzacijama roditelja itekako promijenio stav javnosti – od euforije i empatije do bijesa i gađenja. Majka koja je do tada nazivana „majka hrabrost“ izvrgnuta je medijskom linču, što se posebice ogledalo u komentarima čitatelja.

U slučaju analiziranog izvještavanja o humanitarnoj akciji za Marijetu Bugarin, dogodilo se slično, iako u mnogo manjoj mjeri. Ta se humanitarna akcija, kao i većina drugih, zadržala tek na lokalnom nivou gdje je imala jači odjek. Kao društvo ipak smo skloniji veći interes pokazivati za ono što nam je „bliže“. Vidi se to i iz vremenskog perioda u kojem Vecernji.hr kao nacionalni portal izvještava – svega 3 mjeseca, u odnosu na Epodravina.hr kao lokalni portal koji o akciji izvještava punu godinu dana duže.

Slučajevi Marijete Bugarin i Nore Šitum pokazuju veliku razliku u senzibiliziranju, mobiliziranju pa i manipuliranju javnosti ovisno o medijskoj podršci i praćenju humanitarne akcije, kao i važnost i moć iste. Postavlja se pitanje cijene, odnosno rizika medijske podrške. Oba su se u određenoj mjeri svela na izvještavanje o novčanim malverzacijama, prevarama, iskorištavanju i obmanjivanju javnosti i na neki način postigla kontraefekt – umjesto poticanja javnosti da u takvim i sličnim budućim akcijama pruže pomoć, učinile su je nepovjerljivom, apatičnom i demotiviranom.

Poštivanje profesionalnih standarda važno je u obavljanju svake djelatnosti. Međutim, medijska djelatnost, možda više nego bilo koja druga, ima veliki utjecaj na javnost i samim time zahtjeva da se profesionalni standardi dosljedno i bez iznimke poštuju. Da tome nije uvijek tako, pokazalo je i ovo istraživanje. I lokalni i nacionalni portal u gotovo jednakoj mjeri krše standarde

64

https://www.vecernji.hr/pretraga/?query=nora+%C5%A1itum&order=-publish_from&date_from=&date_to=, dostupno 12.05.2017.

profesionalnog novinarstva (istinitost, poštenje, točnost, uravnoteženost i nepristranost). Pronađenih primjera je mnogo – tekstovi nisu potpisani imenom autora, fotografije jednako tako, iznose se netočni podaci, ne navode se izvori informacija, tema se obrađuje jednostrano i tako dalje. Međutim, ne može se ne priznati da su se ti isti standardi u velikoj mjeri i poštivali. Primjerice, oba portala su uspjela pronaći potrebnu dozu uravnoteženosti u svom izvještavanju, prikazujući jednako i pozitivne i negativne strane teme, senzibilizirajući javnost, izazivajući empatiju, a ne sažaljenje. Prava bolesne djevojčice poštivana su, čuvano je njeno dostojanstvo i čast, nije bila pretjerano medijski eksponirana. Tek u jednom članku VL nađeno je kršenje dječjih prava nepotrebnim prenošenjem neprimjerene izjave Marijetinog brata. Za razliku od prijašnjih istraživanja prikaza djece u medijima koji zaključuju da se učestalo krše dječja prava, ovo istraživanje baca sasvim drugo svjetlo (ne uzimajući u obzir ona očekivana i prijeko potrebna kršenja prava djeteta u takvim akcijama). VL, iako objavljuje u kraćem vremenskom razdoblju od EP, sasvim sigurno ima „jači“ nastup, koristi se agresivnijim i slikovitijim opisima događaja, rječnikom koji jače potiče javnost na pružanje pomoći i učinkovitije senzibilizira. U izvještavanju VL pronađeni su poneki elementi senzacionalizma, pokušaji istraživačkog novinarstva s nepotpunim i priči prilagođenim rezultatima istraživanja, interpretacije i nagađanja autora teksta. EP se više oslanja na iznošenje šturih informacija o događajima, odnosno proizvodi potpuno neutralne tekstove.

Što se tiče mogućnosti koje pruža internet u odnosu na klasične medije, ni lokalni portal ni nacionalni nisu u dovoljnoj mjeri koristili njegove prednosti (neposrednost, interaktivnost, multimedijalnost, nelinearnost, arhiviranost i povezivanje poveznica). Multimedijalnosti koja bi trebala obogatiti ponudu i razumijevanje sadržaja nema – oprema članaka u većini slučajeva svodi se tek na tekst i prateću naslovnu fotografiju. VL kao veći i iskusniji portal ipak vodi u odnosu na EP kad je riječ o interaktivnosti, odnosno komentarima čitatelja na objavljeni sadržaj, kao i na povezivanje članaka poveznica na ranije objavljeni sadržaj. Međutim, radi se o iznimci, a ne pravilu, pa se ne može reći da su iskorištene prednosti *online* medija.

Tekstovi EP objavljeni su uglavnom u rubrici „Vijesti“, a tekstovi VL u rubrici „Regije“. Očekivano, nacionalni portal i pozicioniranjem teme na stranicama portala ne pridaje joj veći značaj. Medijski prostor, posebice lokalni, često je zagušen humanitarnim akcijama i izvještajima o potrebama bolesnih i siromašnih, pa se takvim tekstovima sve manje pridaje društvena važnost. Što se tiče (ne)poštivanja standarda profesionalnog novinarstva, bolest je to koja je zahvatila cjelokupni medijski prostor u Hrvatskoj i nema veze s vrstom i namjerom članaka.

Sveučilište
Sjever

SVEUČILIŠTE
SIEVER

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, DORA MESIĆ (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom Medijsko procjene, knjižničarstva, arhiviranja i izučavanja (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)
DORA MESIĆ

(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, DORA MESIĆ (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom Medijsko procjene, knjižničarstva, arhiviranja i izučavanja (upisati naslov) čiji sam autor/ica.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)
DORA MESIĆ

(vlastoručni potpis)

7. Literatura

Knjige:

- [1] Brautović, M. 2011. *Online novinarstvo*. Školska knjiga. Zagreb.
- [2] Ciboci, L.; Jakopović, H.; Opačak, S.; Raguž, A.; Skelin, P. „Djeca u dnevnim novinama: analiza izvještavanja o djeci u 2010“. Ur. Ciboci, L.; Kanižaj, I.; Labaš, D. 2011. *Djeca medija: Od marginalizacije do senzacije*. Matica Hrvatska. Zagreb.
- [3] Day, L. A. 2004. *Etika u medijima*. Medija centar Beograd. Beograd.
- [4] Hrbar, D. 2016. *Prava djece – Multidisciplinarni pristup*. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
- [5] Malović, S. 2005. *Osnove novinarstva*. Golden marketing-Tehnička knjiga. Zagreb.
- [6] Malović, S.; Ricchiardi, S.; Vilović, G. 2007. *Etika novinarstva*. Sveučilišna knjižara. Zagreb.
- [7] Plevnik, D. 2003. *Praksa etičkog novinarstva*. Masmedia. Zagreb.

Časopisi:

- [1] Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/2011, 144/2012, 56/15, 61/15.
- [2] Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 12/1993.
- [3] Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima, Narodne novine, br. 28/15.
- [4] Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, broj 15/1990.
- [5] Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14.
- [6] Zakon o elektroničkim medijima, Narodne novine, br. 153/09, 84/11, 94/13, 136/13.
- [7] Zakon o medijima, Narodne novine, br. 59/04, 84/11, 81/13.
- [8] Zakon o sudovima za mladež, Narodne novine, br.84/11, 143/12, 148/13, 56/15.

Zbornici:

- [1] Gabelica Šupljika, M. 2009. Psihološki aspekt prikaza djeteta u medijima. *Zaštita privatnosti djece u medijima*. Ur. Flego, M. Pravobranitelj za djecu. Zagreb.
- [2] Mikić, K. 2015. Medijska pismenost, mediji kao prijenosnici humanih poruka, ideja, vrijednosti. *Dijete i jezik danas – Zbornik sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem*. Ur. Smajić, D.; Majdenić, V. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Osijek.
- [3] Vodopija, I. 2015. Jesu li nas mediji osvojili. *Dijete i jezik danas – Zbornik sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem*. Ur. Smajić, D.; Majdenić, V. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Osijek.
- [4] Zgrabljic Rotar, N. 2009. Pravo na privatnost: Standardi za zaštitu privatnosti djece u medijima. *Zaštita privatnosti djece u medijima*. Ur. Flego, M. Pravobranitelj za djecu. Zagreb.

Internetski izvori:

- [1] Ciboci, L. 2014. Zaštita privatnosti djece u Večernjem listu i Jutarnjem listu u 2013. godini u odnosu na 2010. godinu“. *Medijske studije*, Vol. 5. No. 9, file:///C:/Users/ured/Downloads/ms_vol5_br9_06_h%20(2).pdf, dostupno 27.03.2017.

- [2] Obradović, Đ. 2009. Samoregulacija novinarske profesije na temeljnoj razini. *Medianali*, vol. 3. No. 6, http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=69179 dostupno 25.03.2017.
- [3] Vlainić, M. 2012. Kako hrvatske dnevne novine izvještavaju o djeci: analiza sadržaja Jutarnjeg i Večernjeg lista. *Medijska istraživanja*, god. 18. br. 1, http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=127109, dostupno 28.03.2017.
- [4] <http://www.hnd.hr/kodeks-casti-hrvatskih-novinarara>, dostupno 28.03.2017.
- [5] <http://www.dijete.hr/websites/dijete.hr/Dokumenti/Za%20novinare/Eticke%20smjernice.pdf>, dostupno 01.04.2017.
- [6] [file:///C:/Users/ured/Downloads/073_Preporuka%20pravobraniteljice%20o%20medijskom%20izvjestavanju%20o%20djeci%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/ured/Downloads/073_Preporuka%20pravobraniteljice%20o%20medijskom%20izvjestavanju%20o%20djeci%20(2).pdf), dostupno 02.04.2017.
- [7] [file:///C:/Users/ured/Downloads/PREPORUKA%20O%20ZA%20C5%A0TITI%20PRIVATNOSTI%20DJECE%20U%20MEDIJIMA2012%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/ured/Downloads/PREPORUKA%20O%20ZA%20C5%A0TITI%20PRIVATNOSTI%20DJECE%20U%20MEDIJIMA2012%20(2).pdf), dostupno 02.04.2017.
- [8] [file:///C:/Users/ured/Downloads/Preporuka.zastita%20privatnosti%20nestale%20djece.NENO%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/ured/Downloads/Preporuka.zastita%20privatnosti%20nestale%20djece.NENO%20(1).pdf), dostupno 04.04.2017.
- [9] http://epodravina.hr/search-wpsolr/?wpsolr_q=marijeta%20bugarin&wpsolr_sort=sort_by_date_desc&wpsolr_page=1, dostupno 15.04.2017.

Popis slika

- Slika 1. Arenin prilog o stradaloj djeci u Bihaću, Izvor: Malović, S.; Ricchiardi, S.; Vilović, G.:
Etika Novinarstva, ICEJ, Sveučilišna knjižara, Zagreb, 2007, str. 123.111
- Slika 2. Jedina potpisana i objašnjena fotografija na EP, Izvor: <http://epodravina.hr/marijeta-bugarin-vratila-se-nakon-druge-operacije-u-sad-u/>, dostupno 20.04.2017.26
- Slika 3. Primjer nadnaslova na portalu, Izvor: Vecernji.hr
<http://www.vecernji.hr/sjeverozapadna-hrvatska/sramota-navijacima-podravke-previde-deset-kuna-za-pomoc-tesko-bolesnoj-marijeti-969676>, dostupno 15.04.2017.36